

อันเนื่องด้วยชื่อ
ชื่อมอญราชบัณฑิต

บรรจบ พันธุเมธา

929.4

v 170

q.5

สถาบันพระมหากษัตริย์

๘ บาท

อันเนื่องด้วยชื่อ ชื่อมหาราชมัญญ

บรรณ วัฒนเมธา

หอสมุดแห่งชาติ
กรุงเทพฯ

ผู้ประดิษฐ์อักษรหน้าปก : คำพร มัลลิกะมาส

เลขทะเบียน

66493

น. เรือง, ปี

๕ ๐๖

เพื่อเพื่อนรัก

อาจารย์กุหลาบ มลลิกะมาส

“คนเราต้องมีก๊ตส์ (guts)” ศิษย์เก่าฝึกหัดครูมัธยมคนหนึ่งปรารภ “อาจารย์สอนผมไว้อย่างนี้ ผมจึงได้มานะพยายามทำงานให้เป็นผล”

ไม่แต่จะส่งสอนลูกศิษย์ให้มีก๊ตส์ แต่อาจารย์เองก็ได้พิสูจน์ตัวเองแล้วว่า เป็นผู้มั่งคั่งอย่างยิ่ง แลเห็นงานยากทั้งหลายเป็นสิ่งที่ท้าทายที่จะต้องเอาชนะให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นงานราชการหรืองานในครอบครัว บัดนี้ความมานะพยายามก็ได้ส่งผลเป็นชัยชนะอันน่าภาคภูมิใจ งานบางอย่างก็ได้ประจักษ์แก่ตาโลก เช่นการบุกเบิกวิชาวรรณคดีทั้งวรรณคดีวิจักษ์ วรรณคดีวิจารณ์ ฯลฯ ให้มีแนวคิดแนวสอนกว้างขวางขึ้นกว่าสมัยก่อน ๆ และได้มีศิษย์มากมายที่สามารถสืบทอดความรู้พอที่จะทำให้ผลงานทางคำนี้เผยแพร่ออกไปได้กว้างไกลและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป.

แต่งงานบางอย่างก็มีได้ประจักษ์เป็นที่รู้เห็นของคนนอก นอกเสียจากผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยงานนั้นก็ได้อำนาจบารมีส่งสอนศิษย์ทั้งหลายให้มีความกตัญญูเชื่อตามแนวอันถูกต้อง ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ ด้วยการสอดแทรกไปในวิชาที่สอนบ้าง ด้วยการสนทนาปราศรัยเป็นส่วนตัวบ้าง ด้วยการทำให้เห็นบ้าง เป็นต้นว่า การรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายทั้งงานใหญ่งานเล็ก การไม่เกี่ยงงาน การช่วยเหลือกันด้วยความมีน้ำใจ การทำงานด้วยฉันทะรักงานนั้นอย่างจริงจัง เหล่านี้ เชื่อว่าผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยย่อมรู้ซึ่งอยู่แก่ใจของแต่ละคนเป็นอย่างดี

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ก็คือการช่วยเหลือมิตรและญาติและผู้แวดล้อมด้วยน้ำใจ ใครบ้างจะไม่รู้จักบ้านอาจารย์กุหลาบ และบ้านอาจารย์กุหลาบก็ไม่ขาดผู้ไปมาหาสู่ ซึ่งส่วนมากก็ล้วนไปเพราะเรื่องเดือดร้อนมากบ้างน้อยบ้าง เจ็บไข้ได้ป่วยบ้าง ทุกข์ร้อนเรื่องต่าง ๆ บ้าง และต่างก็ได้รับความช่วยเหลือไปตามควร ซึ่งบางทีก็มีได้ส่งผลดีแก่อาจารย์เสมอไปนัก แม้กระนั้นก็ไม่ทำให้อาจารย์วางมือไปได้ ทั้งนี้ด้วยความมีใจเอื้ออารีอันเป็นเนื้อแท้

ในโอกาสที่อาจารย์กุหลาบเพื่อนรักจะมีอายุครบ ๕ รอบ ในวันที่ ๑๔ มกราคม^๕ จึงขอร่วมฉลองแสดงความยินดีด้วยหนังสือ “พม่ารามัญ”^๕ นี ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายดลบันดาลให้เพื่อนสุขภาพสุขใจมีสุขภาพอันสมบูรณ์ มีชีวิตยืนยาวไปอีกหลาย ๆ รอบ เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งพิงของศิษย์และมิตรญาติต่อไปอีกนาน ๆ

บรรจบ พันธเมธา

๑๒ มกราคม ๒๕๒๒

คำนำ

“ชื่อพม่ารามัญ” นี้ เป็นเรื่องหนึ่งในชุด “อันเนื่องด้วยชื่อ” ที่เขียนลงในหนังสือพิมพ์ศิลปสารระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๕ “ชื่อพม่ารามัญ” เป็นเรื่องแรก ต่อไปเป็นชื่อ “ไทยน้อย ไทยใหญ่” “แขกฝรั่งจีนจาม” ลงท้ายด้วย “ชื่อเขมร” และ “ชื่อญวน” ความคิดที่จะเขียน “อันเนื่องด้วยชื่อ” และเริ่มด้วย “ชื่อพม่ารามัญ” ก่อนนั้น เป็นเพราะเมื่อครั้งที่ได้เรียนภาษาพม่ากับเจ้าหน้าที่สถานทูตพม่าผู้หนึ่ง กับได้เรียนภาษามอญกับอาจารย์จำปา เยื้องเจริญ เจ้าหน้าที่ผู้หนึ่งของหอสมุดชาติ เมื่อ ๒๐ กว่าปีมาแล้ว (ก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐) กับทั้งได้ไปศึกษาภาษามอญที่มละแหม่งเพิ่มเติมใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ก็ได้ทำให้รู้ระบบเสียงและอักขรวิธีของภาษาทั้งสอง จึงได้เห็นว่า ชื่อพม่า กับ ชื่อมอญ ที่เรารู้จักและคุ้นหู เพราะได้พบเห็นในประวัติศาสตร์พงศาวดารบ้าง ในหนังสือราชาธิราชบ้าง แท้ที่จริงเจ้าของภาษา^{๑๗} ได้ออกเสียงอย่างที่เรานึกเสียงไม่เรามักออกเสียงตามตัวหนังสือเสียโดยมาก ซึ่งเขาก็มักจะไม่ได้ออกเสียงอย่างที่เขียน ทั้งบางที่เมื่อเขียนเป็นตัวหนังสือไทย ก็เกิดปัญหาในการออกเสียง เช่น ฉลากบาง เรามาแยกเสียงเป็น ฉลา-ก-บาง แต่ในภาษามอญต้องออกเสียงเป็น ฉลา-กฺ-บาง (คือ เว็กล้ายเรื่อชะล่า กฺบาง=เรื่อ) หรือชื่ออำมาตย์ทินมณิกโรค ก็หาใช้อำมาตย์ทินมณิ-กรอดไม่ เขาออกเสียง ทิน-มณิก-รอต (ทินอาจเป็นชื่อตัว มณิก=มณี และ รอต=รัตนะ)

ด้วยเหตุดังนี้ ข้าพเจ้าจึงได้สนใจนำชื่อต่าง ๆ ในราชาธิราชและพงศาวดารมาพิจารณา ดูว่าชื่อเหล่านั้น เขาออกเสียงอย่างไร มีความหมายอย่างไรหรือไม่ เป็นชื่อตัวหรือชื่อตำแหน่ง ชื่อฉายา ทั้งนี้โดยอาศัยพจนานุกรมภาษาพม่า-อังกฤษ ของจิตสันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งได้ให้รายละเอียดหลายประการด้วยกัน ทั้งยังได้สอบเทียบกับประวัติศาสตร์พม่าของ ฮาร์วี กับของหม่องทินอ่อง พงศาวดารไทย ฉบับพันจันทนุมาศ กับ ไทยรบพม่า การออกเสียงภาษามอญ ส่วนมากเป็นเสียงมอญในประเทศไทย และเสียงภาษาพม่ามีหลายเสียงที่ไม่อาจบันทึกลงเป็นตัวไทยให้ใกล้เคียงกับเสียงจริงได้ เช่น เสียง หรุ เทียบเท่ากับ sh ซึ่งไม่มีในภาษาของเรา หรือ เสียง ส ของพม่า ออกเสียงคล้าย th ของอังกฤษ เพราะฉะนั้นถ้าหากการออกเสียงตามที่บันทึกไว้ผิดเพี้ยนไปบ้าง

ก็ขอให้ถือว่า ได้นำมากล่าวพอให้เห็นเป็นเค้าเท่านั้น มิใช่เป็นการสอนการออกเสียงภาษาพม่า และมอญ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์นั้น ข้าพเจ้านำมาพิจารณากล่าวอ้างตามที่กล่าวไว้ใน หนังสือดังกล่าวข้างต้น เพียงเพื่อประกอบการพิจารณาความหมาย มิได้มุ่งหมายให้เป็นข้อสันนิษฐานแต่ประการใด ทั้งการพิจารณาค้นคว้าว่าชื่อเหล่านั้นเจ้าของภาษาเขาเรียกอย่างไร เขียนอย่างไร หมายอย่างไรนั้น บางชื่อพอเห็นลู่ทาง แต่บางชื่อก็นึกไม่ออก มองไม่เห็นทางว่าเดิมเขาเขียนอย่างไร ออกเสียงอย่างไร บางชื่อก็คงใจที่คิดค้นได้โดยบังเอิญ เช่น ชื่อเมือง ทรางทวย ที่เป็นปัญหาว่าออกเสียง ทะรางทวย หรือ ชางทวย ดังกล่าวไว้แล้วในเรื่อง

อัน “ชื่อพม่ารามัญ” นี้ อาจารย์กุหลาบ มัลลิกะมาส ประารณามานานแล้วที่จะให้รวบรวมพิมพ์ออกมาเป็นเล่ม เพื่อสะดวกในการใช้สอย ดังนั้นในโอกาสที่จะมีการฉลองวันครบ ๕ รอบของอาจารย์ กุหลาบ มัลลิกะมาส ข้าพเจ้าจึงได้จัดพิมพ์ขึ้น เพื่อร่วมแสดงความยินดีในโอกาสนี้ด้วย หวังว่าคงจะเป็นประโยชน์และเป็นที่น่าสนใจแก่ผู้อื่นบ้าง ดังปรารภของอาจารย์ กุหลาบ มัลลิกะมาส.

บรรจบ พันธุเมธา

๑๒ มกราคม ๒๕๒๒

สารบัญ

ชื่อพม่า	หน้า ๑
ชื่อตัวหรือชื่อต่ง	,, ๒
ชื่อนายา	,, ๔
ชื่อตำแหน่ง	,, ๖
ชื่อเชื้อชาติ	,, ๑๐
ชื่อมอญ-เตลง-รามัญ	,, ๑๒
ชื่อสถานที่	,, ๑๓
คำนำหน้าชื่อมอญ	,, ๑๖
คำมอญ-ไทย-ไทยใหญ่	,, ๑๘
ชื่อเมืองมอญ	,, ๒๒

อันเนอญควัยชอ

ชอพม่ารามัญ

ชอพม่า

“พระเจ้าหงสาวดีทรงทราบ ก็แต่งตั้งให้
พระตะบะเป็นนายกอง พม่าเสียด้าน มังกลอก
หม้อคุมพล ๑๐,๐๐๐ รุดมาตั้งขุมคอยอยู่...”

ความข้างต้นนี้ได้มาจากพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เอม) มีที่นำสะกดตามสะกดใจก็คือ ชอ มังกลอกหม้อ ชอนี้เป็นเพียงชอหนึ่งในอีกหลายต่อหลายชอที่ออกเสียงแปลกพิสดาร ความพิสดาร อยู่ที่ชอเหล่านั้นมักฟังเป็นข้างไทย ๆ ทั้งบางทีก็ไม่ใช่คำไทยดี ๆ แต่เป็นคำไทยที่ชวนขัน ปัญหาที่น่าถามก็คือทำไมชอชนชาติต่าง ๆ เมื่อตกมาถึงไทยจึงกลายเสียงฟังเป็นไทย ๆ ไป ตอบได้ง่าย ๆ ก็คือ เรากงไม่ชอบฟังอะไรที่มีเสียงไม่ใช่ไทย เพราะนอกจากเสียงไม่คุ้นหูคุ้นปาก เรียกไม่ถนัดแล้ว ยังแปลไม่ออกอีกด้วย การที่ออกเสียงให้ฟังเป็นไทย ๆ ทำให้แปลได้ ช่วยให้จำได้ง่ายดี นับเป็นการเปลี่ยนแปลงเสียงให้เข้าความได้ดียิ่งนัก

แต่ที่เสียงเปลี่ยนแปลงไปเองโดยไม่เจตนา ก็มี กล่าวคือเสียงสระ พยัญชนะ ตลอดจนวิธีการออกเสียงของเขาต่างกับของเรา หรือบางทีเราก็ไม่มีเสียงอย่างนั้น วิธีการอย่างนั้นก็จำต้องออกเสียงตามเสียงไทยที่เรามีอยู่ หรือ

ไม่กี่ใกล้เคียงกับเสียงนั้น ๆ เช่น เสียง เอา มีตัวสะกดอย่างคำ เมาง (สระเอา มี ง สะกด) ของพม่าเราไม่มี เราก็ออกเสียงว่า หม่อง คำไทยที่ตกไปอยู่ในภาษาอื่นก็เป็นเช่นเดียวกัน ขุนช้างขุนแผนของเรา จึงกลายเป็น โคน เชียงโคนเพียง ไปในภาษามอญ และฟ้ารั่วก็กลายเป็น วาเรโร ไป

นำตามอีกว่า เราออกเสียงเพี้ยนไปตามที่หูได้ยินหรือว่าออกเสียงเพี้ยนไปตามตัวหนังสือที่เห็น เรื่องนี้พอสังเกตเห็นได้ว่า ส่วนมากมักเป็นไปตามประการหลัง เรานำคำที่เขียนเป็นตัวหนังสือเหล่านั้น มาออกเสียงตามแบบไทย โดยหาสนใจไม่ว่าอักขรวิธีของเจ้าของภาษาเป็นเช่นไร และถ้าออกเสียงตามแบบที่เจ้าของภาษาเขาออกเสียงแล้วจะฟังต่างกับของเราอย่างไร ที่จริงถ้าจะเป็นเรื่องของชอจะออกเสียงอย่างไรก็ได้ ให้ฟังรู้แล้วกันว่าเป็นชอคนคนเดียวกัน เหมือนชอเดียวหู กับ จ้างเพ (ตามที่เรียกในภาษากลาง) ก็ไม่มีปัญหาใดจะต้องพูดถึง แต่ถ้าเมื่อใดต้องการสอบเทียบ ย่อมหาทางเทียบทานได้ยากกว่าชอที่เราเรียกแปลกๆ ตามแบบของเราจะตรงกับชอใดของเขา ดังชอ มังกลอกหม้อ ที่ยกให้ดูเป็นต้น

แต่อย่างไรก็ตาม การรู้จักวิธีการออกเสียงของแต่ละภาษาย่อมให้ประโยชน์ ถ้าไม่ได้ประโยชน์อื่นใด ก็ให้ถือเอาว่าได้รับรู้ได้เห็นของแปลกใหม่ ที่แปลกนั้นเป็นเพราะว่าต่างคนต่างออกเสียงตามแบบของตนเอง ทำให้เสียงต่างกันไปไกลลิบลับ ดังตัวอย่างที่จะหยิบยกมาให้เห็น และที่จะกล่าวถึงก่อน ได้แก่ชื่อ พม่า ที่กล่าวไว้ใน ราชาริราช และ พงศาวดาร

ชื่อพม่าโดยมากก็มีคำ มัง นำหน้าจนเรารู้ว่า พม่าผู้ชายทุกคนใช้ มัง นำหน้าชื่อได้หมด ที่จริงคำนี้พม่าเขียน ม กับ ง ก็จริง แต่ไม่ได้ออกเสียงว่า มัง หรือ มง อย่างของเรา เขาออกเสียงตามแบบของเขาว่า มิน (ถ้าออกเสียงตามภาษามอญจะเป็น แม่ง หรือ เมียง บางทีจึงจะเห็นเขียนในภาษาไทยเป็น แมง ก็มี) มัง ก็มี คำ แม้ง อย่างเม้งราย อาจจะเป็นคำพม่า ที่ออกเสียงตามแบบมอญก็ได้) คำ มิน ของพม่าแปลว่า เจ้าผู้ครอง ผู้ปกครองควบคุม เห็นจะพอเทียบได้กับคำ เจ้า เจ้านาย เจ้าฟ้า ชื่อที่เราคุ้นหูชื่อหนึ่งคือ มังรายกะยอชวา ที่ปรากฏในราชาริราชว่า เป็นโอรสพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ด้วยเหตุที่เป็นโอรสกษัตริย์ มัง หน้าชื่อ จึงควรจะแปลเทียบได้กับคำ เจ้า หรือเจ้าฟ้า แต่ที่ควรแปลว่า พระ ก็มี เมื่อเขาใช้ มิน ลงท้ายชื่อพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระโพธิสัตว์ เช่น เนมิน คือ พระอาทิตย์ ละมิน คือ พระจันทร์

ส่วนที่เป็นชื่อคือ รายกะยอชวา นั้น เราเขียนและออกเสียงตามภาษามอญ(ในราชาริราชฉบับภาษามอญ) พม่าก็เขียนคล้ายกันนี้ แต่ออกเสียงผิดกันไปไกล คือ เขียน แร ออกเสียง แย แปลว่า กล้า กะยอ ออกเสียงเป็นจ่อ (กย เป็น จ ในภาษาพม่า) แปลว่า เป็นที่เลื่องลือ มีชื่อเสียง ส่วน ชวา นั้นมอญเขียน ฉวา แต่ทั้ง ฉวา และชวา ไม่มีความหมายในพม่า มีแต่ จวา ซึ่งออกเสียงเป็น สว่า เช่นเดียวกับ ฉวา หรือ ชวา พุคเร็ว ๆ เป็น สว่า แปลว่า ยิ่ง รวมแล้วชื่อ มังรายกะยอชวา ที่ออกเสียงตามแบบพม่าว่า มินแยจ่อสว่า ควรแปลได้ว่า เจ้าฟ้าผู้กล้าเป็นทเลื่องลือยิ่ง ไม่ได้มีอะไรเกี่ยวข้องกับขวามลายุเลย

ข้อ ๖ หรือ ข้อ ๗

จากความหมายของข้อนี้ ชวนให้ถามว่า ข้อนี้เป็นชื่อยาว หรือเป็นชื่อที่มีผู้ยกย่องตั้งให้ เพราะว่ากล้าหาญเป็นที่เลื่องลือ ทำนองเดียวกับพ่อขุนรามคำแหง ที่จารึกไว้ในศิลาจารึกว่า “เมื่อขุนใหญ่ได้สืบเก้าเข้า ขนสามชนเจ้าเมืองฉอดมาทอเมืองตาก... พ่อขุ จึงขนชอกุ ขอพระรามคำแหง เพื่อ (เพื่อ คือ เพราะ) ภู่งช้างขุนสามชน...” เห็นได้ว่าชื่อพระรามคำแหงได้มาเมื่ออายุสิบเก้า ซึ่งนำถามต่อไปว่า ถ้าเช่นนั้นเมื่อก่อนหน้านั้น ท่านมีชื่อว่าอะไร

เรื่องชื่อตัว ในสมัยก่อนไม่สัจจะนิยมเรียกกัน ยิ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ มีอำนาจราชศักดิ์ คนยิ่งไม่กล้าเอ่ยถึงชื่อตัว แต่จะเรียกชื่อตำแหน่งหรือบรรดาศักดิ์แทน บางทีก็เรียกฉายา คือ ชื่อที่มีผู้ยกย่องตั้งให้เพราะความเก่งกล้าสามารถ หรือคุณความดีประการใดประการหนึ่ง อย่างที่ชาวไทยใหญ่เรียกกษัตริย์พม่า เจ้ามั่งตรา (ธรรมราชา) ทุกองค์ไป ดังที่ปรากฏในตำนานไทยใหญ่ จนไม่อาจกำหนดได้ว่าเหตุการณ์นั้น ๆ เกิดในรัชกาลเจ้ามั่งตราองค์ไหน ทรงนามว่าอะไร หรือที่เราเรียกกษัตริย์พม่าว่า พระเจ้าหงสาวดีก็ตาม ชื่อพระเจ้ามณเฑียรทองในราชาริราชก็ตาม หรือพระเจ้าระเบงชเวตตี้ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตลอดจนบุเรงนอง แต่ละชื่อล้วนไม่ใช่ชื่อตัวทั้งสิ้น

ชื่อปราสาททอง หรือมณเฑียรทอง ตรงกับคำ หอคำ (คือ หอทอง หรือวังทอง ตำแหน่ง) ของไทยใหญ่ เจ้าขุนหอคำ คือราชาแก้วนใหญ่ มี ท คือร่มหรือฉัตรเป็นเครื่องหมาย คำ ตะเบงชเวตตี้ ก็กล่าวว่า หมายถึงฉัตรทอง ตี้ คือ ท แปลว่าร่มหรือฉัตรในภาษาพม่า เชว (ออกเสียงเร็ว ๆ ฟังเป็น ช่วย หรือ ส่วย เขียน เหวว หร ออกเสียงเป็นครั้ง ๓ ครั้ง ๔) แปลว่า ทอง ส่วน ตะเบง พม่าเขียน ตบง ออกเสียง ตบิ่น ที่เป็น ตะเบง คงออกเสียงอย่างมอญ ต แปลว่าหนึ่ง ปง คือ

ต้น ใช้เป็นลักษณนามสำหรับสิ่งตรงยาวเช่นเสา เสากระโถง ตะเบงชเวตตี้ ที่พม่าออกเสียงว่า ตบิ่นเชวตตี้ จึงแปลว่า ฉัตรทองคันหนึ่งไม่ว่าจะเป็นร่มทอง ฉัตรทอง หรือปราสาทราชมณเฑียรทอง ล้วนเป็นเครื่องหมายของกษัตริย์ และสิ่งเหล่านั้นเลยกลายมาเป็นชื่อของกษัตริย์ไป

ส่วนชื่อ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง นับเป็นชื่อชนต่างชาติอีกชื่อหนึ่งที่ชวนงงงัน ที่น่างงงันก็คือ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเป็นกษัตริย์พม่าครองกรุงอังวะ แต่เหตุไฉนจึงมีคำ ฝรั่ง อยู่หน้าชื่อ จะสืบเชื้อสายมาจากฝรั่งหรืออย่างไร เพราะพระบิดาก็ทรงนามว่า พระเจ้าฝรั่งมังศรีจะวา ชื่อทั้งสองนี้คงออกเสียงตามตัวหนังสือมอญในราชาริราชฉบับภาษามอญ ซึ่งเขียนว่า ตลญะผรงมกคอง กับ ตลญะผรงมกคินวา (ไม้ใช้สอย หรือ ศรี) (ตลญะ ออกเสียงตามมอญว่า ตละญีเยะ แปลว่า พระองค์ท่าน)

ข้อท้ายพม่าเขียนว่า มงกุญจีวาชอคุยี่ ออกเสียงว่า มั่นจิสู่ว่าชอจี (บางแห่งลงท้ายว่า ชอแก ก็ม่) แต่ถ้าจะใช้ ฝรั่ง (ที่มอญไปเขียนเป็น ผรง และเราเลยออกเสียงเป็นฝรั่ง ไป พม่าออกเสียง บะหยิ่น) นำหน้าก็หมายความว่า ราชา กษัตริย์ ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ คำบะหยิ่น เขาไว้ท้ายคำเสียโดยมาก มีใช้ว่า เนวินบะหยิ่น คือราชาตะวันตก หมายถึง เจ้า

ฟ้าไทยใหญ่กับ เนทวดพะยูน ก็ราชา
ตะวันขึ้น หมายถึงกษัตริย์พม่า ถ้าใช้ท้ายคำชัด
(เขียน จุ แปลว่าศึก) เป็น ชัดพะยูน ก็
หมายความว่ากษัตริย์จอมทัพ ชื่อพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง
มีทั้ง พะยูน ทั้ง มิน นำหน้า ถ้าเขียนตาม
แบบพม่าจะเป็น ฝรั่งมังคอง คอง แปลว่า หัว
ฉะนั้นถ้าจะแปลก็ต้องแปลว่าจอมกษัตริย์ ซึ่ง
ก็ต้องถือเป็นชื่อที่ยกย่องกันขึ้นอีก ไม่ใช่ชื่อตัว
เพราะชื่อตัวไม่ได้ชื่อเช่นนั้น กล่าวไว้ในราชา-
ธิราชฉบับภาษาไทยว่า ชื่อ มังสุเหนียด แต่
ฉบับภาษามอญเขียนว่า มองซุกเนต ชื่อนี้
ไม่ทราบว่ามีเขียนอย่างไร จึงกำหนดไม่ได้
ว่าควรออกเสียงอย่างไร มีความหมายอย่างไร
ในภาษาพม่า

อันชื่อ บุเรงนอง พม่าเขียนว่า ฝรั่ง-
เนาง ออกเสียง พะยูนหน่อง (ที่เราออก
เสียงคำ ฝรั่ง เป็น บุเรง คงออกเสียงตาม-
อักขรวิธีมอญ เช่นเดียวกับ ตปง เป็น ตะเบง
ดังกล่าวข้างต้น) แปลตามศัพท์ได้ว่า พี่พระ-
ราชา หน่อง แปลว่า พี่ชาย ในภาษาพม่า(ที่จริง
บุเรงนองเป็นพี่เลี้ยงกษัตริย์-ฮาร์วี)แต่กล่าวว่า
ไม่ค่อยมีที่ใช้ในปัจจุบัน ปัจจุบันใช้ อะโก่ หาก
ใช้ หน่อง ก็ต้องเป็น หน่องต่อ หมายถึง
เชษฐาของกษัตริย์ ชื่อบุเรงนองจึงไม่ใช่ชื่อตัว
เช่นเดียวกับชื่ออื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ชื่อตัว
ของบุเรงนอง คือ Shin Yetut ชินเยตุด

ข้อฉายา

พงศาวดารของเรา เมื่อกล่าวถึงกษัตริย์
พม่า ก็ไม่นิยมเอ่ยชื่อ แต่จะเรียกว่าพระเจ้าหง-
สาวดี พระเจ้าอังวะ พระเจ้าปะดุง คือ กษัตริย์
ผู้ครองราชธานีที่มีชื่อนั้น ๆ ซึ่งที่จริงในขณะ
ที่เมืองนั้นเป็นราชธานีก็ได้มี กษัตริย์ครองราชย์
สืบกันตั้งหลายองค์ ถ้าหากไม่มีเหตุการณ์สำคัญ
เกี่ยวข้องกับบ้านเมืองของเรา ก็เห็นจะทราบ
ได้โดยยากว่าพระเจ้าแผ่นดินเหล่านั้น ทรง
พระนามว่ากระไรกันบ้าง

พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันท
นุมาศ (เจิม) กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ฝ่ายข้าง
กรุงอังวะนั้น อองเจยะ นายบ้านมกโชโป ได้
ถวัลราชในศักราช ๑๑๑๖ ปี (พ.ศ. ๒๒๕๗)
ทรงพระนาม มังลอง.... ฝ่ายพระเจ้าอังวะ
เสวยราชสมบัติ ๘ ปี ทราบเหตุว่ากรุงศรีอยุธยา
ผลัดแผ่นดิน จึงดำรัสให้เกณฑ์ทัพ....เสด็จดำ-
เนินทัพออกจากกรุงอังวะ ทัพหน้าเข้าตีเมือง
มฤท เมืองตะนาวศรี”

พระเจ้าอังวะ องค์ที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า
ทรงพระนาม มังลอง นั้น แท้จริง มังลอง หา
ใช่พระนามไม่ คงเป็นเพียงฉายาที่คนเรียกกัน
คำว่า มังลอง หรือที่ออกเสียง มินล่อง ใน
ภาษาพม่า นั้น หมายถึง ผู้ที่ดังตัวเป็นใหญ่เพราะ
อ้างตัวว่ามีสิทธิ์ครองราชย์ โดยเฉพาะเมื่อบ้าน
เมืองวุ่นวาย เพราะมีการแย่งชิงราชสมบัติกัน

เหตุที่อองเจระ นายบ้านมกโชโปได้นายว่า มัง
ลองไปด้วย ก็คงเป็นเพราะเคยถูกหาว่ารวบรวม
สมัครพรรคพวกตั้งตัวเป็นใหญ่ ทั้งยังทำการ
ต่อต้านมอญ เมื่อมอญในสมัยพระยาทะละตีกรง
อังวะแตก การที่อองเจระไม่ได้มีเชื้อสายเป็น
เจ้า แต่สามารถตั้งตัวเป็นใหญ่ได้สำเร็จ จนถึง
มังลองอื่นๆ ที่พอจะสืบสาวไปได้ว่ามีเชื้อสาย
เป็นเจ้า ก็มาเข้าด้วยนั้น คงเนื่องด้วยสถานะ
บ้านเมืองที่กำลังบ้านแตกสาแหรกขาดหาที่พึ่ง
ไม่ได้ประการหนึ่ง กับอองเจระสืบเชื้อสายใน
สกุลที่ทำหน้าที่ เมียวสุจิ อีกประการหนึ่ง
เมียวสุจิ (หรือ สุก ตามที่เราเรียก) เป็นตำแหน่ง
ที่ได้รับแต่งตั้งจากกษัตริย์ ให้มีหน้าที่
เก็บส่วยสาอากร ในเมืองที่ตนรับผิดชอบ สกุล
ของอองเจระทำหน้าที่นี้มาหลายชั่วคนในมกโช-
โป ผู้คนแถบนั้นย่อมนับถือยำเกรงเป็นธรรมดา
และมกโชโป (พม่า เรียก มกโชโบเมียว
แปลว่าเมืองนายพราน) หรือ ชเวโบ ที่เกิดของ
อองเจระและที่สกุลของอองเจระ มีหน้าที่ดูแล
เรื่อง ส่วยสาอากรอยู่ ก็มีบ้านถึง ๓๐๐ หลังคา
เรือน กับทั้งภายหลังเมื่อบิดาพ้นตำแหน่ง ไป
อองเจระ ก็ได้รับหน้าที่แทน จึงมีผู้คนมาเข้า
ด้วยถึง ๔๖ หมู่บ้าน

เมื่อได้เป็นเจ้าเป็นใหญ่แล้ว อองเจระ
หรือที่พม่าเรียก หม่อมอองเจระ (เจระ คือ
ชัยชนะ ออง ก็หมายถึงชนะ หรือ สำเร็จผล

ในการทำงาน) จึงได้ทรงนามว่า พระเจ้าอะลอง-
พญา คำ อะลอง จาก อะลิ่ง พม่าใช้
หมายถึง พระโพธิสัตว์ ใ้ว่า อะลิ่งต่อ เช่น
อะลิ่งต่อเวสตันตะรา (พระเวสสันดร)
ถ้าเรียกให้เต็มทีพระนามพระเจ้าอะลองพญา
จะต้องเป็น อะลิ่งมินบะยา (อะลองราชา
พญา) หรือ อะลิ่งมินตะยาจิ (อะลองมหา
ธรรมราชา) ไม่ทราบว่ พระนามเช่นนั้น
ราษฎรพากันยกย่องตั้งให้ เพราะเห็นเยี่ยมหาญ
สามารถปราบศัตรูได้เหมาะแก่เวลาถึงพระมา
โปรด หรือองค์เองทรงตั้งเอง แต่จะตั้งเองหรือ
มีผู้ใดตั้งให้อย่างไรก็ตาม ชื่ออะลองพญาก็ได้
ให้ประโยชน์ในการลงมอญให้ตายใจหลงเชื่อ
ว่ เป็นพระโพธิสัตว์จุติมาโปรดประชาราษฎร
จริง เมื่อยอมสงบศึกแล้ว บ้านเมืองก็สงบ
ปลอดภัย แต่ครั้นยอมให้อะลองพญาเหยียบ
เมืองพะโคหรือหงสาวดีได้แล้ว มอญจึงได้รู้ว่า
ผู้ที่อ้างตนเป็นอะลิ่งหรือพระโพธิสัตว์นั้น ได้
ย้ายบ้านเมืองมอญจนราบเป็นหน้ากลองสุดที่จะก
ให้พ้นคนได้ตั้งเดิมทราบจนทุกวันนี้ และถ้าคน
ไทยไม่ได้รับรู้เรื่องนจากมอญที่ลภัยมา อัยยาก็
คงแตกเสียแต่ครั้งอะลองพญานั้นแล้ว (ทั้งนี้
ตามที่กล่าวไว้ในประวัติศาสตร์พม่าของยาร์วี)
จึงเป็นอันว่าจะเป็นชื่ออองเจระ ก็ตาม มังลอง
ก็ตาม อะลองพญาก็ตาม ต่างก็เป็นชื่อบุคคล
คนเดียวกัน ต่างกันก็แต่เป็นชื่อตัวบ้าง ชื่อต
บ้าง ชื่อฉายาบ้าง

ข้อตำแหน่ง

แต่ที่พงศาวดารของเราเรียก อะลองพญา ว่า พระเจ้ากรุงอังวะหรือพระเจ้าอังวะนั้น ที่จริงไม่ใช่ เพราะอะลองพญาไม่ได้ไปครองกรุงอังวะ แต่กลับสถาปนามกโชโบเมียว หรือชเวโบบ้านเกิดขึ้นเป็นราชธานี จนกระทั่งสันรัชกาลของพระเจ้าอะลองพญามาถึงโอรสองค์รองที่เรียกในพงศาวดารของเราว่า มังระ ได้ขึ้นครองราชย์ ทรงพระนามว่า สีนผยูฉิ่น (พระเจ้าช้างเผือก) จึงได้ย้ายราชธานีไปตั้งที่อังวะใน พ.ศ. ๒๓๐๘ เมื่อทัพพม่ามาตีกรุงศรีอยุธยาจนเสียกรุงในพ.ศ. ๒๓๑๐ กล่าวไว้ในพงศาวดารของเราว่า “พระเจ้าอังวะคำรัสให้มังมหานรธา มัคราไป ยกกองทัพเข้ามาตีทวาย” ที่เรียกเช่นนั้น จึงนับว่าถูกต้อง

อนึ่งที่กล่าวไว้ว่า หม่องเจยะ สืบเชื้อสายสกุล เมียวสุจี้ นั้น คำ สุจี้ หรือที่เราออกเสียงว่า สุกี้ ตั้งชื่อ สุกี้ พระนายกองค์ที่รักษาค่ายโพธิ์สามต้นเมื่อครั้งกรุงแตกแล้วนั้น ที่จริงหาใช่ชื่อตัวไม่ แต่เป็นชื่อตำแหน่งหน้าที่ สุจี้ (เขียน สุกูรี แปลตามศัพท์ว่าคนใหญ่) มีหน้าที่เก็บส่วยสาอากรส่งพระเจ้าแผ่นดิน รับผิดชอบในเขตที่ตนรับผิดชอบหมาย ถ้าเป็น ยะหว่าสุจี้ (ยะหว่า หรือออกเสียงเร็ว ๆ เป็น หยั่ว แปลว่าหมู่บ้าน) อำนาจหน้าที่ก็มีในเขตหมู่บ้าน แต่ถ้าเป็น เมียวสุจี้ อำนาจหน้าที่ก็ขยายไปตลอดทั่วทั้งเมือง (เมียว แปลว่าเมือง)

ส่วยสาอากรที่สุจี้ ไม่ว่าเมียวสุจี้หรือยะหว่าสุจี้เก็บส่งหลวงนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นเงินตรา อาจเป็นพืชผล หรือผลิตภัณฑ์อะไรก็ได้ อาจเป็น ข้าว หมาก พริก มะพร้าว กล้วย ยาสูบ เกลือ ปลาเค็ม ใบชา ช้าง น้าง งาช้าง ตลอดจนอ้อย ซึ่งจะต้องใช้เลี้ยงช้าง ถ้าผู้ใดละเลยไม่ส่งส่วย คิดเป็นเงินตก ๓๐ รูปี (ซึ่งคงเป็นจำนวนไม่น้อยในสมัยนั้น) ขึ้นไป จะต้องถูกขายไปเป็นทาส ส่วนที่ใครจะเสียส่วยด้วยอะไร จำนวนเท่าไร ก็แล้วแต่อาชีพ ถ้าทำไร่ทำสวนก็ส่งพืชไร่ ทำนาเกลือก็ส่งเกลือ สุจี้มีหน้าที่กำหนด และดูแลให้เป็นไปตามกำหนด ผู้ที่จะได้ตำแหน่งสุจี้ จึงต้องเป็นผู้ที่พระเจ้าแผ่นดินไว้วางพระทัย ใครแต่งตั้งถอดถอนไม่ได้ นอกจากจะมีโองการจากพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าผู้ใดปฏิบัติดี ลูกหลานอาจได้ตำแหน่งสืบต่อไปเรื่อย ๆ อีกด้วย สุจี้หรือสุกี้มีความสำคัญเช่นนั้น คนจึงนับถือยำเกรงและยกย่องให้เป็นหัวหน้าไปในตัว

ที่เรียกสุกี้ ว่าพระนายกอนั้น เรียกตามตำแหน่งหน้าที่ในยามศึก แบบแผนของพม่าก็คงเหมือนของไทย คือยามว่างศึกคนในท้องถิ่นแต่ละถิ่น ก็เป็นเพียงราษฎรธรรมดาสามัญที่ทำมาหากินตามอาชีพของตน แต่ในยามมีศึกราษฎรทุกคนต้องถูกเกณฑ์เข้ากองทัพ ใครถนัดทางใดก็เข้าอยู่ในกองนั้น ๆ เช่นกองทัพบก

กองทัพออก ฯลฯ แต่ละทัพแต่ละกองต่างก็มีหัวหน้าของตน เวลาส่งส่วยจึงมักจะส่งแก่หัวหน้า แต่โดยมากหัวหนากับนายบ้านคือสุกี้ มักเป็นคนเดียวกัน ฉะนั้นในยามศึก สุกี้หรือสุกี้ที่มีหน้าที่เก็บส่วยสาอากรในยามสงบ จึงกลายเป็นนายกอง คุมไพร่พลที่เกณฑ์ได้ในเขตของตนไปด้วย พลเมืองพม่ามีเพียง ๒ พวกเท่านั้น คือนายกับไพร่ พวกที่เป็นนายก็ได้แก่พวกพม่า พวกที่เป็นไพร่โดยมากก็ได้แก่ พวกชาวเขากับชนชาติที่จับมาได้ อันได้แก่พวกกระแซจากมณีปุระในอัสสัมของอินเดีย ไทยจากอยุธยาและเชียงใหม่ ไทยใหญ่และมอญ ฉะนั้นไม่ว่าจะรบกับใคร ไพร่พลที่ถูกเกณฑ์นั้นหมิ่นนับแสนจนกระทั่งไปตายถมแผ่นดินในนามพม่านั้น แท้ที่จริงหาใช่พม่าทั้งหมดไม่ ที่เป็นไทย ๆ ก็คงมีไม่น้อยดังที่ปรากฏในตำนานไทยใหญ่ว่า เมื่อพม่าจะทำศึก ต้องเกณฑ์ แปรหน้าฟ้าเมืองไต คือแปรหน้าฟ้า (=แปดทิศ) เมืองไทย หมายความว่าทั่วทั้งเมืองไทย (ใหญ่) ไปรบด้วย

อนึ่ง ชื่อ นางกาย ในราชาริชาทก็หาใช่ชื่อตัวไม่ แต่เป็นชื่อตำแหน่งหน้าที่ คำนี้พม่าเขียน นงแก นง ออกเสียง สั้น คือข้าง แก คือหัวหน้า นงแก คือหัวหน้าข้างหรือนายกองข้าง (ออกเสียง สั้นแก)

ชื่ออื่น ๆ ก็ยังมีอีกมากที่เห็นได้ว่า เป็นชื่อตำแหน่งไม่ใช่ชื่อตัว ดังชื่อที่มีคำ หุ่น

หุ่นก็ และโปหรือโปอยู่ด้วย เป็นต้นชื่อปะกันหุ่น อะตวนหุ่น อะแซหุ่นก็ กับโปสุพลา โปมะยง่วน ฯลฯ คำ หุ่น พม่าเขียน วน อาจหมายถึงว่า ภาระ ความรับผิดชอบ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ดำรงตำแหน่งบางตำแหน่ง อาจเป็นตำแหน่งเจ้าเมืองก็ได้ เช่น ปะกันหุ่นคือเจ้าเมืองพุกาม หรือสูงกว่านั้นก็ได้ เช่น อะตวนหุ่น (ไม่ว่าเป็นชื่อเดียวกับอะเตงหวุ่น หรือไม่ว่า) ตำแหน่งเทียบเท่าอำมาตย์ นับเป็นตำแหน่งสำคัญหนึ่งในห้า แต่อาจสำคัญยิ่งกว่าตำแหน่งอื่น ก็คือได้อยู่ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดิน คำ อะตวนพม่าเขียน อตวง ออกเสียง อตุวิน (ต. คง ออกเสียงคล้าย ต. ภาษาอังกฤษจึงเขียน Adwin) แปลว่าข้างใน อะตวนหุ่นหรืออตุวินหุ่น จึงเป็นขุนนางฝ่ายในรับใช้ใกล้ชิด ก่อนเสด็จออกขุนนางในตอนเช้า บรรดาอำมาตย์ผู้ใหญ่จะต้องพบกับ อตุวินหุ่นก่อนเพื่อหารือราชการหรือมอบหมายงานที่เกี่ยวข้องกัน แล้วจึงพากันไปเข้าเฝ้า ตอนบ่ายพระเจ้าแผ่นดินมักโปรดให้นายทหารเข้าเฝ้า แต่ใครจะได้เข้าเฝ้าย่อมแล้วแต่ อตุวินหุ่น จะเห็นควร ความสำคัญของผู้ดำรงตำแหน่งนี้จึงมีอยู่เช่นนั้น และคงจะเพราะได้เข้าใกล้ชิดเป็นที่ไว้วางพระทัยด้วย ลูกสาวของ อตุวินหุ่น ผู้หนึ่ง จึงได้เป็นสนมเอกพระเจ้าสิงค

(เราเรียก จิงกัว เป็นโอรสพระเจ้าสินผยูฉิน
ที่เราเรียกมังกร) และสุดท้ายอะตวนห่วนนั้น
ก็ได้ประหารพระเจ้าสิงคุเสีย

ในยามศึก ห่วน ก็ได้เป็นแม่ทัพ มีชื่อ
อำมลกห่วน กับ คยี่ห่วน ซึ่งอาจจะเป็น
อมรอกห่วน ออกเสียง อะมยอกห่วน อม
ยอก แปลว่า บิน หรือบินใหญ่ อมยอกห่วน
ก็คือผู้บังคับการกองทหารบินใหญ่ ส่วน คยี่
ห่วน คงจะเป็น จีห่วน จาก กยี่ ออกเสียง
จี แปลว่าฉางข้าว จีห่วนนั้นเป็นผู้ควบคุมกิจ
การฉางหลวงตลอดจนเก็บส่วยสาอากรด้วย

ห่วน^๕ หรือ ห่วน^๖ บางทีก็เรียกห่วน^๕
หรือ ห่วน^๖คยี่ เป็นตำแหน่งใหญ่ขึ้นกว่าห่วน
(จี เขียน กวี แปลว่าใหญ่) คงเทียบเท่ากับ
มหาอำมาตย์ ใช้ ห่วน^๕ ไว้ท้ายชื่อก็มี เช่น
อะแซห่วน^๕ ไว้หน้าชื่อก็มี เช่น ห่วน^๕ยี่สิง
คยา ชื่ออะแซห่วน^๕ก็คงเป็นชื่อตำแหน่ง ซึ่ง
คนที่มาตีพิษณุโลกและขอดตัวเจ้าพระยาจักรีนั้น
ไทยรบพม่ากล่าวว่า สงสัยจะเป็นคนคนเดียว
กันหรือไม่กับที่พระเจ้าปะดุงทรงสั่งให้ยกทัพมา
รักษาเมืองทวาย เมื่อครั้งไทยยกไปตีทวายใน
สมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า บางฉบับกล่าวว่า
อะแซห่วน^๕ก็มาตีพิษณุโลก ที่พม่าเรียก มหา
สีหสุระ นั้น พระเจ้าปะดุงจับประหารเสียตั้งแต่
ชั้นครองราชย์ในฐานะกษัตริย์ และมักกล่าว
ว่าอะแซห่วน^๕ ที่ถูกประหารนั้นเป็นคนคนเดียว

กับ อะตวนห่วน พ่อตาพระเจ้าสิงคุ ถ้าเป็น
เช่นนั้นจริง ก็เห็นได้ว่า คนคนเดียวกัน
อาจมีตำแหน่งต่างกัน ในยามสงบอย่างหนึ่งใน
ยามศึกอย่างหนึ่งก็เป็นได้ คำอะแซ นั้นน่าจะ
เป็น อเหฺร ออกเสียงเป็น อะเซะ (ครั้ง ๑
ครั้ง ๕) แปลได้ว่า ตะวันออก อะเซะห่วน
เป็นตำแหน่งเสนาบดีว่าการทิศตะวันออก อะ
เซะ หมายถึงประเทศพม่าได้ด้วย ถ้าใช้คำ
ปี (เขียน ปฺรญ) ที่แปลว่าประเทศ ลงท้ายเป็น
อะเซะปี หรือถ้าใช้อะเซะแบ็คคำ (เขียน
ภกข่า) แปลว่าคนฝ่ายตะวันออก ย่อมหมายถึง
ถึงคนพม่า เป็นคำที่พุกะไซ่เรียกคนพม่า
แต่ถ้าเขียน อสญ ออกเสียง อะตี ก็หมายถึง
พลเมืองธรรมดา ที่อาจถูกเรียกตัวมารับราช
การได้เป็นครั้งคราว อะตีห่วนหมายถึงผู้ดูแล
ราษฎรพวกที่ไม่ได้ทำงานหลวงในมันตะเล่ย์
(ทั้งนี้ตามที่กล่าวไว้ในพจนานุกรมพม่า-อังกฤษ
ของจิตสัน)

ชื่อที่คงเป็นชื่อตำแหน่งนอกจากนี้อีกได้
แก่ ชื่อที่มี โป หรือโป๊ อยู่ด้วย มีชื่อโปมะยุ
ง่วน กับ โปสุพลา และ กะละโป๊ เป็นต้น

ถ้า โป นี้พม่าเขียนด้วย พ ว่าเป็นคำ
เดียวกับ พล หรือ พละ ในภาษาบาลี ออก
เสียงเป็น โป๊ (ที่ออกเสียงเป็น โป อาจเป็น
เสียงมอญ หรือเขียงใหม่) มีความหมายว่า
กำลัง กำลังทัพ กองทัพ หรือ ทหาร นาย-

ทหาร นายทัพ ชื่อใดที่มีคำนำอยู่ด้วยย่อมแสดง
ว่าเป็นชื่อตำแหน่งทางทหาร หากใช้ **โป้ซุก**
(ซุก เขียน ขยิบ แปลว่า ปกครอง) เช่น
เดียวกับ **โป้หมู** (หมู แปลว่า ปกครองเช่น
กัน) หรือ **โป้จิ** (จิ แปลว่าใหญ่) หมายถึง
แม่ทัพ หากเป็น **โป้หมูห่วนจิ** ตำแหน่งก็ใหญ่
ยิ่งเหนือโป้หมูอื่น ๆ เทียบเท่าสมุหนกษาโม
ส่วนชื่อ **โป้มะยง่วน** นั้น บางแห่งเรียก **โม่มะ**
ยิห่วน อาจจะเป็นคำเดียวกับ **โป้หมูห่วน**
หรือ **โป้เมียวห่วน** ซึ่งเป็นทั้งแม่ทัพทั้งเจ้า-
เมือง (**เมียวห่วน**=เจ้าเมือง) เพราะโป้มะยง่วน
ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่ครั้ง
ยังไม่เสียกรุง ส่วนโป้สุพลาก็ได้เป็นแม่ทัพไป
ช่วยเมืองเวียงจันทน์ และตีได้หลวงพระบาง
กล่าวว่าเพราะตีได้หลวงพระบางจึงได้ตำแหน่ง
เนเมียวสีหบดี ซึ่งเป็นตำแหน่งเดียวกับคนที่มา
คือยุทธยาแตก พม่าเรียกผู้นั้นว่า สีหปเต

ส่วนชื่อ **กะละโป้** ที่กล่าวไว้ในไทยรบ
พม่าว่าทั้งในพระราชพงศาวดารและพงศาวดาร
พม่าสรรเสริญว่าเป็นผู้มีฝีมือเข้มแข็งในการรบ
พุ่งคนหนึ่ง **อะแซหวน** ก็สั่งให้เป็นคนสกัดตัด
ลำเลียงเสบียงอาหารที่ส่งเข้าไปในเมืองพิษณุ-
โลกนั้น ชื่อเต็มน่าจะเป็น **มังกะลาโป้** (เขียน
มณฑลโพธิ์) เพราะมีชื่อนี้ที่ พระเจ้าแผ่นดิน
พม่าใช้ให้คุมทัพไปตามพวกไทยพม่าที่ ท้อพยพ
จากตำบลโหลกองข้ามภูเขาป่าดักไก่อ เข้าไปอยู่ใน

อัสสัมใน พ.ศ. ๒๓๑๗ ให้กลับเข้ามาอยู่ในพม่า
แต่มังกะลาโป้ทำงานไม่เป็นผล ต้องยกทัพกลับ
เสียเวลาถึง ๓ ปีจึงกลับถึงพม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๙
(ตามที่กล่าวไว้ในตำนานชาวพม่าเก่า) และ กะ-
ละโป้ หรือ มังกะลาโป้ อาจเป็นคนคนเดียว
กัน เพราะเวลาที่อะแซหวนก็ไปตีพิษณุโลกก็
เป็นปีเดียวกัน

ชื่อที่น่าสนใจนอกจากนี้ก็ได้แก่ชื่อที่เรียก
จิกแก บ้าง จักกาย บ้าง คงเป็นชื่อเดียวกับที่
พม่าเขียน จอแก ออกเสียง ชิดแก ชื่อนี้เป็น
ชื่อตำแหน่งรองจาก **ห่วน** มี ๒ ตำแหน่งด้วย
กันคือ ชายและขวา เราเรียกว่า **ปลัดเมือง**
ปลัดทัพ คำนี้เสียงคล้าย เกียกกายของเรา ไม่
แน่ว่าเป็นคำเดียวกันหรือไม่

ยังมีชื่อที่มีคำ **ตะแกง** อยู่ด้วยได้แก่ **ตะ**
แกงมอระหน่อง **มังเวงตะแกงปดุง** **มังจู่ตะแกง**
พุกาม **มังโพเชียงตะแกงแบ่งตะเล** และมังไป
ตะแกงอะเมียง คำ **ตะแกง** นี้พม่าเขียน **ตาง**
ออกเสียงเป็น **ตะจัน** (ส ออกเสียงคล้าย th)
อย่างที่เคยเรียก ออองซาน ว่า **ตะจันอออง**
ซาน ที่เราออกเสียง **ตะแกง** คงออกเสียงตาม
แบบมอญ คำนี้ แปลว่า เจ้า หรือ นาย **ตะ**-
แกงมอระหน่อง น่าจะมาจากคำพม่าว่า
เมียนออง (เขียน **มฺรน ออง**) เราออกเสียง
ตามตัวเป็น **มอระ** และ **น** นี้ไปผสมกับ **ออง**
เป็น **หน่อง** ไป แปลว่าชัยชนะอย่างรวดเร็ว

เป็นชื่อเมือง ส่วนชื่ออื่น ๆ แสดงว่าเป็นเจ้า
ครองเมืองนั้น ๆ เพราะล้วนเป็นชื่อโอรสพระ-
เจ้าอะลองพญา อนุชาพระเจ้าสันผุยฉิน (เรา
เรียกมังระ) ได้รับแต่งตั้งให้ไปครองเมือง
ต่าง ๆ มีเมืองปะดุง (พม่าออกเสียง บะดอง)
เป็นต้น เมืองนี้กล่าวว่าอยู่ใต้เมืองแปรลงมา
เป็นเมืองที่พระเจ้าปะดุงครองมาก่อน เมื่อได้
เป็นกษัตริย์ทรงนามว่า ไป่ต๋อปปยา ทรงสร้าง
ราชธานีใหม่เรียกว่า อมรปุระ จึงไม่น่าเรียก
กษัตริย์องค์นี้ว่า พระเจ้าปะดุง เมื่อยกทัพมา
ตีเมืองไทย ในสมัยพระพุทธยอดฟ้า

คำ ตะจั้น นี้ ในเวลาอังกฤษเข้าครอง
พม่า มีความหมายเทียบเท่ากับ มิสเตอร์ หรือ
นาย นายผู้หญิงก็ใช้ ตะจั้นมะ และถ้าจะใช้
อย่างยกย่อง จึงใช้ ตะจั้นพยา เทียบเท่ากับ
ท่าน

ชื่อเชื้อชาติ

ได้กล่าวถึงชื่อ ทั้งชื่อบุคคลชื่อตำแหน่ง
และชื่อเมือง ควรจะได้ยุติและกล่าวถึงชื่อมอญ
ต่อไป แต่พอคิดมีผู้ถามว่า พม่าเรียกตัวเองว่า
พม่า อย่างที่เราเรียกเขา หรือเขาจะมีคำเรียก
ตัวเองเป็นอย่างอื่น เรื่องนี้นับว่าน่าสนใจ
ควรได้กล่าวถึงจึงจะกล่าวเสียก่อน

อันเรื่องชื่อเชื้อชาติ ชื่อประเทศนั้น มัก
จะมีชื่อต่าง ๆ ออกไป เป็นชื่อที่คนในบ้านใน
เมืองเรียกตัวเองก็มี เป็นชื่อที่คนบ้านอื่น

เมืองอื่นต่างให้ก็มี และบางที่ชื่อประเทศ กับชื่อ
เชื้อชาติไม่ตรงกันก็มี ส่วนชื่อพม่าที่กำลังจะ
กล่าวถึงนี้มีชื่อนำแปลออกอยู่บ้างก็คือทั้ง ๆ ที่เรา
รบกับพมามานักต่อนักรวมเวลากว่าสองร้อยปี
แต่หาได้มีชื่อนี้ปรากฏในพงศาวดารของเรา
บ่อยครั้งไม่ ทักทายมารบกับไทยหากจะระบุชื่อ
ก็มักจะระบุชื่อเป็นทัพพม่ามอญ ไม่เช่นนั้นก็
เรียกชื่อตามแม่ทัพเป็นทัพพระเจ้าหงสาวดี บ้าง
ทัพพระเจ้าปะดุงบ้าง ทั้งนี้เพราะพระเจ้าแผ่นดิน
จีนเป็นจอมทัพ

ในครั้งกระนั้น บ้านเมืองพม่าหรือบ้าน
เมืองไทยก็คงเป็นเช่นเดียวกัน คือลักษณะที่
เป็นชาติบ้านเมือง หรือประเทศอย่างปัจจุบันยัง
ไม่มี เมืองใดมีคนอยู่หนาแน่นมีความสำคัญ ก็
ได้เป็นราชธานี และกษัตริย์ผู้ครองราชธานีก็
เรียกกันว่า พระเจ้า ตามคัวยนามราชธานี ใน
สมัยพระเจ้าตะเบงชเวตตี้และต่อมาถึงบุเรงนอง
เราก็เรียกกษัตริย์นั้น ๆ ว่าพระเจ้าหงสาวดี แต่
ราชธานีของพม่าเปลี่ยนบ่อย ๆ จนบางที่เราก็
เรียกไม่ถูก เช่นเรียกพระเจ้าอะลองพญาว่าพระ-
เจ้าอังวะ ทั้งที่ราชธานีในขณะนั้นไม่ได้อยู่ใน
อังวะ ราชธานีอยู่ที่ชเวโบ หรือพระเจ้าปะดุง
นั้นแท้ที่จริงทรงครองเมืองปะดุงตั้งแต่ยังไม่ได้
ครองราชย์ ครั้นขึ้นครองราชย์แล้ว ได้ย้ายไป
ตั้งราชธานีใหม่ที่อมรปุระ หาใช่เมืองปะดุงไม่
แต่เมื่อพม่าได้เป็นบ้านเป็นเมือง เป็น

ประเทศอย่างทุกวันนี้แล้ว ก็ยังมีชื่อรวมเรียก ประเทศบ้านเมืองและผู้คน เป็น ๒ อย่างด้วยกันคือ เหมียนหม่า (เขียน มฺรณมา) อย่างหนึ่งกับ บะหม่า (เขียน พมา) อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นที่น่าฉงนว่า เหตุใดจึงมีชื่อเรียกเป็น ๒ อย่างเช่นนั้น ชื่อประเทศพม่า เรียก เหมียนหม่าก็ได้ บะหม่าก็ได้ คนพม่าก็เรียก เหมียนหม่าหลู หรือ บะหม่าหลู ส่วนภาษาพม่าใช้ บะหม่าชะกา ก็มี เหมียนหม่าบาตา (เขียน มฺรณมะภาสา) ก็มี สอบถามดูจากผู้ใช้ภาษาพม่าบางคนได้ความว่า เหมียนหม่าเป็นคำที่ใช้เป็นทางการในภาษาเขียน ถ้าเช่นนั้น บะหม่า (เขียน พมา) คงเป็นคำที่ใช้ในภาษาพูดและในท้องถิ่น เพราะชาวไทยใหญ่เวลาพูดภาษาพม่า เรียกพม่าว่า บะหม่า ไม่ได้เรียก เหมียนหม่า และชาวมอญก็เรียกพม่าว่า เปยะเมีย (เขียน พมา เราคงเรียกพม่าตามนี้) น่าสังเกตว่าพจนานุกรมพม่า-อังกฤษ ของจัดสันที่ทำมากกว่าร้อยปี ไม่มีคำ บะหม่า ไม่ทราบว่าเป็นเพราะในสมัยนั้นไม่มีคำ บะหม่า ใช้หรืออย่างไร

ในหนังสือเรียนภาษาพม่าด้วยตนเอง ผู้เขียน (คือ R.F. St. A. St. John) กล่าวว่า บะหม่า เป็นคำที่ชาวพม่าเรียกตนเอง แต่ภาษาพม่ากลับเรียก เหมียนหม่าบาตา จึงเป็นอันยุติได้ยาก แต่ผู้เขียนกล่าวด้วยว่า คำ

บะหม่า ไม่ใช่คำเดียวกับพฺรหม อย่างบางคนเข้าใจ หากจะกลายเสียงคงกลายเสียงจาก มฺรณมะ หรือ เหมียนหม่า นั่นเอง

คำ มฺรณมะ นี้ก็เชื่อกันว่า เป็นคำมาจากสันสกฤตดังที่เคยเรียกว่า มรณมะประเทศบ้าง มรณตะประเทศบ้าง แต่คำนี้จะได้อะไรก็ตาม ก็ถือได้ว่าเป็นคำเก่า ดังที่ปรากฏว่า ชาวจีนเรียกคนที่อยู่ลุ่มน้ำอิรวดีเมื่อชนชาติปยูยังเรืองอำนาจอยู่แถบนั้นว่า เมียนด้วยกันทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นปยูเองหรือพม่าหรือชนชาติอื่น และเชื่อว่า เมียน คือคำที่ตัดมาจาก เหมียนหม่า

คำ ม่าน อันเป็นชื่อที่ชาวไทยใหญ่เรียกพม่าหรือ เม็ง ที่ยังไม่รู้กันแน่ว่าเป็นชนเชื้อชาติใดสันนิษฐานกันว่าจะเป็นบรรพบุรุษของมอญ เพราะมักใช้คู่กับคำ มอญ เป็น เม็ง-มอญ ที่ใช้ ม่านเม็ง ก็มีนั้นอาจจะได้มาจากคำ เหมียนหม่า นี้ก็เป็นได้ (ภาษาจีนกลางมีคำ หมาน หมายถึง บ้าเถื่อน หยาบคาย จะเกี่ยวข้องกับคำ ม่าน หรือไม่มีแน่)

ที่จริงชื่อ เหมียนหม่า ถึงจะกล่าวว่าเก่าแก่สักเพียงใด แต่เพิ่งมีปรากฏในศิลาจารึกในสมัยพระเจ้า นรสีหปติ เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๐๐ นี้เอง ทั้งนี้เพราะพระเจ้าแผ่นดินพม่าองค์นี้ไม่โปรดให้จารึกเป็นภาษาบาลีสันสกฤตหรือมอญอย่างแต่ก่อน โปรดให้จารึกเป็นภาษาพม่าแทน

ภาษาพม่าจึงเฟื่องฟูขึ้น และผู้จาริกก็ได้มี
โอกาสบันทึกคำ เหมียนหม่า ที่หมายถึงพม่า
ลงไว้ในศิลาจารึกด้วย

ชื่อมอญ-เตลง-รามัญ

ในพงศาวดารของไทยถ้าจะกล่าวถึงพม่า
ก็ต้องใช้ควบกันเป็น พม่ามอญ ดังกล่าวแล้ว
ยิ่งในสมัยพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ พระเจ้าบุเรงนอง
และนันทบุเรง ราชธานีอยู่ที่หงสาวดีและเรา
เรียกกษัตริย์เหล่านั้นว่า สมเด็จพระเจ้าหงสาวดี
ก็เป็นอันใช้คำ พม่ามอญ โดยตลอด บางแห่ง
ยังใช้ว่า พลมอญ กองตระเวนรามัญ แม้พระ
เจ้าหงสาวดีก็ยังต่อท้ายว่า ในรามัญประเทศ
แม้ในสมัยพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งพระเจ้าแผ่นดิน
พม่าในครั้งนั้นไม่ใช่พระเจ้าหงสาวดีแล้ว ก็
ยังใช้คำว่า ทัพพม่ามอญมาล้อมเมืองคำว่า พม่า
กองทัพพม่า เพิ่งจะมาใช้กันเมื่อเสียกรุงครั้ง
หลัง เมื่อกล่าวถึงมอญก็แยกมอญไว้ต่างหาก

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เข้าใจกันว่าผู้ที่เรารบ
ด้วยนั้นคือชนชาติมอญ คำ เตลงพ่าย ก็ชวน
ให้เข้าใจเช่นนั้น ในไทยรบพม่า พระนิพนธ์
ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา-
คำรงราชานุภาพ จึงมีกล่าวไว้ว่า “เมื่อคราว
รบศึกพระเจ้าหงสาวดีนั้น คนไทยมัก
เข้าใจกันมาแต่ก่อนว่า ไทยรบกับมอญ
แต่ที่จริง ชนชาติมอญหาได้ปรากฏว่า
เคยเป็นศัตรูกับไทยโดยลำพังไม่”

เมื่อกล่าวถึงตอนนี้ จะเห็นว่า ชื่อที่หมาย
ถึงมอญ มีถึง ๓ คำ คือมอญ เตลงและ รามัญ
จึงนำตามว่าเหตุใดจึงได้เรียกต่าง ๆ กันไปเช่น
นั้น ที่จริงพวกมอญ เขาเรียกตัวเองว่า ไม่น
เขียน มน (นำสงสัยอีกว่าทำไมเราจึงใช้ ญ
สะกด และใช้มาแต่ครั้งใด) พม่าก็มีคำเรียก
คล้ายอย่างนี้ เขียน มอน ออกเสียง มุ่น แต่
ส่วนมากเรียก ตโลง (เสียง ใ ม ึง สะกด)
คำนี้คงเป็นคำเดียวกับคำ เตลง มอญเขียน
ตเลง ออกเสียง ตะลอญ (คำที่มีเสียง สระเอ
และม ึง สะกด มอญออกเสียงเป็นออย มี
เสียงขึ้นจมูก จึงเขียน ญ แทน) แต่จะเป็น
ด้วยเขาไม่นับเป็นชื่อของเขาหรืออย่างไร จึง
ไม่มีคำนี้ปรากฏอยู่ในพจนานุกรม ชนชาติมอญ
ไม่ได้เรียกตัวเองว่า ตเลง หรือ ตะลอญ
ถ้าเช่นนั้นชื่อนี้ได้มาอย่างไร ชาวมอญเชื่อว่า
คำเต็มคงเป็น อิตะลอญ อิตะ แปลว่า พ่อ
ลอญ แปลว่า หาย สูญหาย หนีหาย วายวอด
คำ อิตะลอญ บ้างแปลว่า พ่อหาย บ้างแปล
ว่า พ่อหนีหายแล้ว ทั้งนี้เพราะมีเล่าไว้ (ไม่
อาจยืนยันข้อเท็จจริงได้) ว่า พม่าจับพวกเด็ก
มอญไปรวมกันไว้ที่เกาะแห่งหนึ่ง เมื่อน้ำท่วม
น้ำจะได้ท่วมตายหมด เด็กเหล่านั้นเมื่อเห็นภัยมี
มาถึงตัวจึงร้องเรียกพ่อว่าดังนั้น (ในพจนาน-
ุกรมมอญ-อังกฤษของอัลลีย์เคยออกเสียงคำที่
มีความหมายอย่างนี้เป็น อิตะเล็ม กล่าวว่าใช้

เป็นคำอุทานเทียบเท่า อนิจจา แปลตามคำว่า
พ่อ เราพินาศแล้ว อิตะ=พ่อ เล่มและลอลู
แปลว่า พินาศ เช่นเดียวกัน) พม่าคงได้ยิน
คำ อิตะลอลู นี่เป็น ต่โลง จึงนำมาใช้เป็น
คำเรียกชนชาติมอญ

เรื่องที่กล่าวนับเป็นการสันนิษฐานที่มา
ของคำ เถลง อย่างหนึ่ง ส่วนที่สันนิษฐานเป็น
อย่างอื่นก็มี คือ สันนิษฐานว่าเป็นคำที่ได้จาก
ตลิ่งคะนะ อันเป็นชื่อเชื้อชาติของคนที่มาจาก
ดินแดนตลิ่งคะนะ ชายฝั่งทะเลตอนใต้ของอิน-
เดีย ทั้งนี้เพราะได้มีชนฮินดูเข้ามาตั้งรกราก
ทำมาค้าขายอยู่ในดินแดนแถบที่มอญลงมายึด
ครองเป็นอันมาก ถึงจะถูกขับออกไปบางครั้ง
ก็หาโอกาสกลับมาเข้าใหม่ ทั้งยังได้แต่งงานกับ
ชนพื้นเมืองเสียอีกด้วย กล่าวว่ พวกมอญที่
ผสมกับฮินดูแล้วนี้แหละ ที่เรียกพวกอิตะลอลู
พระเจ้าแผ่นดินมอญในครั้งกระโน้น ทรงชุน
เคื่องขึงนั้ก จึงให้อิตะลอลูเหล่านี้ไปเป็นข้า
พระ คำ เถลง ที่ถือว่ามาจาก อิตะลอลู จึง
ไม่ใช่คำ ที่นำมาเรียกชนชาติมอญโดยทั่วไป

ส่วนคำ รามัญ ก็เชื่อกันว่าเป็นชื่อประ-
เทศบ้านเมืองอันเป็นที่อยู่ของมอญ เรียกเต็ม ๆ
ว่า รามัญเทศ คือประเทศของราม เห็นได้
ว่าคงเป็นชื่อที่ชาวฮินดูตั้งไว้แต่เดิมหรือมีนั้น
ก็ตั้งตามชนฮินดูในภายหลัง เมื่อชนชาติมอญ
เข้ามาอยู่ในดินแดนนั้น จึงเรียก รามัญเทศ

ไปด้วย กล่าวว่ดินแดนที่เรียกว่า รามัญเทศ
แต่ดั้งเดิมมีอยู่ ๓ แคว้นด้วยกัน คือห รัญชัย
ทวาราวดี และ สะเทิม แต่ภายหลังหมายถึง
เมืองพะโค พะสิม และ เมาะตะมะ

ข้อสดานที่

ตั้งนั้นการที่มีชื่อเรียกชนชาติมอญว่า
มอญบ้าง เถลงบ้าง และรามัญบ้าง จึงพอจะ
กำหนดได้ว่า ชื่อมอญ เป็นชื่อที่เจ้าของเชื้อ
ชาติเรียกตัวเอง และเถลง เป็นชื่อที่พม่าหรือ
อาจจะมิชาติอื่นอีกเรียก ส่วนรามัญเชื่อกันว่า
น่าจะเป็นชื่อถิ่นที่อยู่ เพราะคำเต็มควรเป็น
รามัญเทศ คือดินแดนของรามัญหรือดินแดน
ของราม คำ ราม อาจจะหมายถึง เทพของ
ชาวฮินดู เพราะดินแดนแถบนี้เคยมีชาวฮินดู
ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อน หรือจะหมายถึง ราชวงศ์-
รามะ อันเป็นชื่อราชวงศ์ที่สืบมาแต่พระเจ้า
พุทธะบองของพวก ปยุ ชื่อที่แท้คือ วิกรมะ
แต่มอญเรียกเป็น รามะ เรื่องที่กล่าวนี้ล้วนแต่
สันนิษฐาน ข้อเท็จจริงผิดหรือถูกอยู่ที่ข้อวิจ-
ฉัยทางประวัติศาสตร์ ข้อสังเกตอย่างหนึ่งอัน
เกี่ยวกับชื่อเชื้อชาตินี้ ก็คือ ชื่อเชื้อชาติกับชื่อ
ถิ่นที่อยู่ ไม่จำเป็นต้องเป็นชื่อเดียวกันก็ได้
เพราะดินแดนอันเป็นถิ่นที่อยู่ อาจมีชนชาติอื่น
อยู่มาก่อนแล้วและตั้งชื่อนั้นไว้ก่อนแล้ว ชื่อ
นั้นๆ จึงติดมาด้วย แต่บางทีก็เปลี่ยนชื่อเสียใหม่

เพราะชื่อเก่าไม่เหมาะ ด้วยเหตุนี้นักประวัติศาสตร์จึงให้ข้อสังเกตว่า จีนแคว้นแถบนี้มีชนฮินดูเคยมาตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อน มักจะมีชื่อสองชื่อเป็นอย่างน้อย ชื่อหนึ่งเป็นชื่อพื้นเมือง อาจตั้งตามภาษาพื้นเมือง หรือที่ชาวพื้นเมืองเรียก ส่วนอีกชื่อหนึ่งเป็นชื่อทางการ มักตั้งตามภาษาบาลีสันสกฤต แต่ชื่อใดเป็นชื่อดั้งเดิม ชื่อใดเป็นชื่อที่ตั้งภายหลังไม่อาจกำหนดได้แน่

ทั้งชื่อเมืองแปร กล่าวว่ชื่อเดิมคือชื่อศรีเกษตร ชื่อเมืองพะสิม ก็ว่าชื่อเดิมคือโกสะมะ ส่วนเมืองพะโคนั้นก็เช่นกัน ถ้าจากตำนานมอญที่กล่าวถึงชนฮินดูมาทำทนายพระเจ้าแผ่นดินแห่งพะโคให้ส่งคนมาต่อสู ชนฮินดูเหล่านั้นกล่าวว่า ต้องต่อสู้ช่วงชิงเอาหงสาวดีของเรากลับคืนมาให้ได้ ก็น่าคิดว่า หงสาวดีอาจเป็นชื่อดั้งเดิมที่ชนฮินดูผู้มาอยู่ที่นั่นก่อนแล้วตั้งไว้ แต่กล่าวว่ายังมีชื่อ อุตสะ อีกชื่อหนึ่ง ซึ่งเป็นชื่อที่กลายเสียงมาจาก โอริสตา ชนฮินดูจากแคว้นโอริสตา ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่ก่อนได้ตั้งไว้ อุตสะนี้คือที่แห่งเดียวกับพะโค อันว่า เมืองพะโค มีชื่อเรียกได้ถึง ๓ ชื่อ

เมืองบางเมืองหรือสถานที่บางแห่ง แม้จะใช้ชื่อเดียวกันแต่เมื่อเรียกต่างกันไปตามเสียงมอญบ้าง พม่าบ้าง ไทยบ้าง ก็ทำให้ดูเหมือนมีหลายชื่อได้เหมือนกัน ทั้งชื่อเมืองมะละแหม่ง

พม่าเรียก มลเมียน มอญเรียก โม้ตมะเล็ม ไม่ทราบว่ชื่อเมืองมะละแหม่งจะเป็นชื่อเดียวกันหรือไม่ และจะเป็นชื่อเดียวกับเมืองมอญมะละที่กล่าวไว้ในหนังสือราชาธิราชฉบับภาษาไทยหรือไม่แน่

ชื่อสถานที่แต่ละแห่ง ถ้าพยายามจะแปลความหมาย บางแห่งก็อาจแปลได้เช่น โม้ตมะเล็ม มอญแปลว่า เมืองตาเสีย ไม่ทราบว่เรื่องราวมีเป็นมาว่าอย่างไรจึงเรียกเช่นนั้น ในเมื่อเมืองนี้เป็นเมืองอยู่ชาวฮินดูมสมบูรณ์ยิ่งนัก ส่วนมากคนมักจะเรียกชื่อเหล่านั้นเพี้ยน ๆ กันไป และก็หาทางแปลชื่อนั้นให้ได้ บางที่ยังแต่งนิทานประกอบให้ดูสมจริงยิ่งขึ้นอีกด้วย อันชื่อเดิมของเมืองอย่างกุ่ม มอญกับพม่าก็เรียกเพี้ยนกันไป คือ พม่าเรียก ตะโก้ง มอญเรียก เลียะเก็ง ตามประวัติศาสตร์กล่าวว่าเมืองนี้เป็นของมอญมาแต่เดิมเพิ่งจะมาเสียแก่พม่าเมื่อคราวพระเจ้าละอองพญาตัวเอง ฉะนั้นก็น่าเชื่อว่า ชื่อที่มอญเรียกจะเป็นชื่อเดิม แต่ความหมายของเลียะเก็งในภาษามอญ ที่แปลว่า พาดขวาง อย่างพาดกะจ่าคนข่าวไว้ปากหม้อ ดูจะเข้าที่น้อยกว่าของพม่าที่เขาแปล ตะโก้ง ของเขาว่า เนินเขา ๓ ลูก จากคำ ติกุมภ ออกเสียงอย่างพม่าเป็น ตีโก้ง กุมภ เขาว่าแปลว่า กระพองหัวช้าง เนินเขามีลักษณะอย่างเดียวกัน จึงเรียกเช่นนั้น กล่าวว่เมืองอย่างกุ่มมีเนิน ๓ ลูก

เช่นกล่าวนั้นมาแต่เดิม และได้มีเจดีย์ชเวด
โก้งสร้างไว้บนเนินลูกหนึ่งดังที่ปรากฏอยู่

ส่วนข้อปัจจุบันที่เรียก หยั่นโก้ง นั้น
พระเจ้าอลองพญาทรงตั้งให้ใหม่ เมื่อเสด็จผ่าน
ไปจะตีพะโค ได้ทรงแวงตีเมืองนี้เสียก่อน ที่
ทรงเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ ก็เพื่อบำรุงขวัญทหาร
เพราะชื่อนี้หมายความว่า หมกสิ้นข้าศึกและการขัด-
ขวาง (หยั่นคือข้าศึกศัตรู การเป็นศัตรู และ
โก้ง แปลว่า สิ้น สิ้นสุด) และพระเจ้าอลอง
พญาก็ทรงชนะศึกยึดเมืองนี้มาจากมอญได้ใน
ครั้งนั้น

ดังนั้นเรื่องชื่อเดียวกัน จึงอาจออกเสียง
เรียกต่างกันไปได้ ในเมื่อมอญเรียกอย่างหนึ่ง
พม่าเรียกอย่างหนึ่ง และไทยเรียกอีกอย่างหนึ่ง
ใครเรียกอย่างไรต่างก็พยายามแปลความหมาย
และเล่าเรื่องประกอบให้เข้ากับความหมายนั้น
ดังชื่อเดิมของเมืองย่างกุ้ง ดังกล่าวข้างต้นนั้น
มอญเรียกเลี้ยะเก็ง พม่าเรียก ตะเก็ง ไทย
เรียก ละเก็ง (คงจะเรียกตามมอญ) ตามที่
กล่าวถึงทัพพระยาละเก็งอันเป็นทัพหนึ่ง ที่ยก
มาด้วยครั้งพระเจ้าตะเบงชเวดตี้ยกมาตีอยุธยา
สมัยพระมหาจักรพรรดิ ชาวมอญในเมืองมอญ
กล่าวว่า ชื่อเก่าของ เลี้ยะเก็ง คือ ตะเก็ง
อันเป็นคำที่กลายเสียงจาก ติกุมภ มีความหมาย
ว่า เนินเขา ๓ ลูก อย่างที่พม่าอธิบาย เมื่อ
เสียงกลายจาก ตะเก็ง มาเป็น เลี้ยะเก็ง ก็

ต้องหาทางอธิบายให้เข้ากับความหมายของ
เลี้ยะเก็ง ที่แปลว่าพาดขวาง ว่ามีต้นยาง
ใหญ่พาดขวางเนินนั้นอยู่ แต่คำนี้ถึงจะไม่
เก่าเท่า ตะเก็ง ก็คงใช้มานานไม่น้อย เพราะ
ที่ปรากฏในราชาราชมอญที่ว่าเขียนขึ้นในสมัย
พระเจ้าบุเรงนอง ใช้คำ เลี้ยะเก็ง โดยตลอด
ส่วนราชาราชภาษาไทยใช้ ตะเก็งก็มี ตะเก็ง
ก็มี ถ้าไม่ทราบว่าเป็นชื่อเรียกชื่อใดสองอย่าง
ก็คงนึกว่าเป็นคนละเมืองกัน

แต่บางทีก็ไม่แน่ว่าเป็นเมืองเดียวกันหรือ
ไม่ เพราะไม่มีทางยืนยันได้แน่ ดังชื่อเมือง
สะเทิม กับ สะโทง หรือสะโตง ราชาราช
มอญเรียกสเทิม เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้า
กับสมเด็จพระนางเจ้าจันทรมหาราช (พม่า) ช่วยกันกำจัดมะเมียตเจ้าเมือง
สเทิม ราชาราชภาษาไทยเรียก สะโทง เมื่อ
ครั้งพระเจ้ารามประเทศสร้างเมืองนี้ ราชาราช-
มอญเรียก ขตาง แต่ของไทยเรียก สะโตง
และเมื่อพระยาอภัยลาวเป็นใหญ่ในเมืองสะโตง
ราชาราชเรียก สดตางบางคนกล่าวว่า สะเทิม
สันชื่อไปแต่ครั้งยอมแพ้แก่พระเจ้าอโนรธาแล้ว
แล้ว จึงน่าจะเป็นคนละเมืองกับ สะโทง หรือ
สะโตง ที่มีมอญออกเสียง ขตาง บ้าง สดตาง
บ้าง ดังกล่าวนั้น

แต่อย่างไรก็ตาม ก็น่าสังเกตว่า การ
เรียกชื่อมักจะไม่ค่อยคงที่เสมอไป โดยเฉพาะ
ชื่อมอญ เพราะเสียงพยางค์ต้นออกเสียงไม่หนัก

เท่าพยางค์ท้าย จึงเพี้ยนไปได้ต่าง ๆ และถึงจะเพี้ยนไปอย่างไร ก็ยังพอเป็นที่เข้าใจเมื่อได้ยินพยางค์ท้าย ดังชื่อเมืองข้างต้น หรือคำที่หมายความว่าหน้าต่าง ออกเสียงเปี๊ยะตางก็ได้ หะตางก็ได้ กระต่าย เรียก เปี๊ยะตาง ก็ได้ หะตางก็ได้ หรือคำที่หมายความว่า ฝ่าหม้อ ไซ้ เกียะมีก็ได้ เลียะมี ก็ได้ คำนี้เขียน คมี หรือ ลมี (คงเป็นคำเดียวกับ ละมี ใน ฝ่าละมี ของเรา) แต่บางทีการเขียนต่างกัน ทำให้ความหมายต่างกันก็มีดังคำ รามัญกับ ระมัญ

พจนานุกรมมอญ—อังกฤษของชลลิตเกียรติ ไม่มีคำ รามัญ มอญมีคำ ระมัญ แปลว่า รัฐ หรือแคว้นแคว้นของมอญ (ระ จากราษฎร แปลว่ารัฐ) ออกเสียง เรียะโมนญะ หรือ แระโมนญะ (ที่เราเขียน มอญ ญ สะกด อาจเขียนตามคำนี้ก็เป็นได้) แต่ปัจจุบันออกเสียง เรียะโมน หรือ แระโมน เพราะเขียน ระมน เหตุว่า โมนญะ มีความหมายจำกัดกลายเป็นมอญเพียงวรรณะหนึ่งในสี่เท่านั้น ถ้าหากเชื่อว่าคำ รามัญ มีที่มาจาก ระมัญ เช่นนี้ ก็เป็นอันไม่ต้องสันนิษฐานเป็นอย่างอื่น เพราะความหมายชัดอยู่แล้ว ยิ่งประวัติศาสตร์ (ตามที่หม่องทินอ่องเขียนไว้ในประวัติศาสตร์พม่า) ยืนยันว่า วาเรโร หรือ ฟาร์ว เป็นผู้สถาปนาดินแดนปากแม่น้ำอิระวดีขึ้นเป็นอาณาจักรมอญ (เพราะปราบเมืองแถบนั้นได้ และขับพม่า

ออกได้หมด) เรียกว่า รามัญ มีเมาะตะมะเป็นราชธานี ก็ยังจะสมเหตุสมผลน่าเชื่อถือว่าเหตุผลอื่น

ชื่อบางชื่อแปลอย่างไรก็ไม่ได้ความหมายที่พอจะเชื่อได้ เหตุด้วยว่าชื่อนั้น ๆ แปลได้หลายความหมาย ฉะนั้นชื่อเดียวกัน ถ้าถามคนหนึ่ง ๆ ก็อาจได้ความหมายอย่างหนึ่ง ๆ ไม่ตรงกัน เช่นชื่อ แม่น้ำแซลวินที่มอญเรียก ชังโล่น ชาวมอญในเมืองมอญอธิบายว่ามาจากคำ ชัง แปลว่า ผิง โล่น แปลว่า เลย พัน ล้น ชังโล่น จึงแปลว่า พันผิง หรือ เลยผิง หรือล้นผิง เพราะแม่น้ำนั้นน้ำท่วมอยู่เสมอ แต่ชาวมอญในไทยอธิบายว่า ชัง แปลว่า สงฆ์ หรือพระภิกษุ โล่น คือเลย เลยที่หมาย ชังโล่น จึงแปลได้ว่า พระเลยไป ส่วน สะเทิม บ้างก็ว่ามาจากคำ ชั่วทุม ที่แปลว่า ต้นไทรมีสาขา บ้างก็ว่ามาจากคำ สเธิม หมายความว่า ทิม ครัม อย่างมีสุ่มทุมกลุมลงมา

คำนำหน้าชื่อมอญ

คนเชื้อชาติมอญที่มีชื่อหลายชื่อ หรือชื่อเดียวเรียกได้หลายอย่าง ชื่อที่เป็นที่คุ้นเคยของคนไทยเห็นจะได้แก่ มะกะโท ดังที่มีเรื่องราวปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่องราชาธิราช

ชื่อดั้งเดิมของ มะกะโท เรียกตามภาษามอญว่า เมียะกะตุ เขียน มะกะทุ ชื่อนี้พ่อแม่ตั้งให้ตามเหตุที่เกิดขึ้น ตั้งแต่มะกะโทยัง

เล็ก ๆ กล่าวคือพ่อแม่ไปทำนาก็นำเอามะกะโท
ไปนาด้วย ให้นอนอยู่บนคันนา และเพื่อกัน
แดดก็ให้เอากะทะคลุมเอาไว้ (กะทะนี้เป็นเครื่อง
บังแดดฝนทำนองเดียวกับอบ ใช้คลุมทั้งหัว
และตัว สานด้วยไม้ไผ่เป็นตาห่าง ๆ อย่างตา
ชะลอม ทำเป็นรูปคล้ายบุงก็ แต่แคบและยาว
กว่า แต่ก่อนใช้ใบไม้กรุเพื่อกันฝน แต่ปัจจุบัน
ใช้กระต๊อบอบน้ำมันแทน) ขณะที่มะกะ
โทนอนอยู่นั้น ก็ได้มีอีกาตัวหนึ่งมาจับอยู่ใกล้ ๆ
และปรากฏว่ากะทะได้กระดกขึ้นไล่อีกาไป พ่อ
แม่เห็นแปลกจึงสงสัยตามนัย ๕ ๕ ๕ ตามที่
กล่าวไว้ในราชาธิราชฉบับภาษามอญ

ครั้นได้มารับราชการอยู่กับพระร่วงกรุง
สุโขทัยได้รับใช้ใกล้ชิดด้วยความขยันขันแข็ง
จนเป็นที่โปรดปราน ถึงกับได้รับแต่งตั้งให้
เป็นขุนวัง มีหน้าที่ดูแลกิจการในวัง มะกะโท
จึงได้ชื่อ (อาจเป็นชื่อตำแหน่ง) ว่า จาวดิน-
ดำเร (มอญฟังเสียงไทยเป็นเช่นนั้น ไม่ทราบ
ว่าเสียงไทยควรจะเป็นเช่นไร) จึงนับเป็นชื่อ
ที่สองของมะกะโท ซึ่งไม่มีกล่าวไว้ในราชา-
ธิราชฉบับภาษาไทย

ต่อมาเมื่อมะกะโทได้ลักพาธิดาพระร่วง
กลับมายังบ้านเมือง และได้ยกน้องสาวให้แก่
อติมาวงเจ้าเมืองเมะตะมะ ได้ประหารอติมา
วงเจ้าเมืองเมะตะมะเสียในภายหลัง แล้วยึด
เมืองเมะตะมะได้ จึงตั้งตัวเป็นใหญ่ ใคร ๆ

พากันเรียกว่า **สมิงมะกะทุ** (ออกเสียง **เสมิณู**
หรือ **โสมณูเมยะกะตุ**) ครั้นไปขอพระราช
ทานชื่อจากพระร่วง พระร่วงก็ได้พระราชทาน
ชื่อว่า **พญาวโร** (ตามที่มอญออกเสียงคำ
พำร่วของไทย) กล่าววาที้ได้ชื่อว่า พำร่ว
เพราะได้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ง่าย ๆ ด้วยบุญมีมา
เอง เหมือนร่ำลงมาจากฟ้า แต่มอญทั้งหลาย
แทนที่จะเรียก พญาวโร กลับเรียกเสียใหม่ว่า
สมิงวโร

ดูจากชื่อของมะกะโทแล้ว จะเห็นมีคำ
นำหน้าชื่อต่าง ๆ กันคือ มะ ก็มี จาว ก็มี
สมิง ก็มี พญา ก็มี แสดงว่าอยู่ในฐานะต่าง
กัน คำ มะ (ออกเสียง เมยะ) แปลว่าพ่อ
เป็นคำนำหน้าชื่อผู้ชายมอญทั่ว ๆ ไป ที่ไม่ได้
เป็นเจ้าเป็นขุนนาง ส่วนคำ จาว ถ้าถือเป็นคำ
ไทยก็น่าจะตรงกับคำ เจ้า หากเป็นคำมอญ
แปลว่า หลานปู่ หลานตา

คำว่า สมิง มักใช้นำหน้าชื่อผู้ที่ได้ครอง
เมือง จะตั้งตัวเองเป็นเจ้าเป็นใหญ่ในเมืองนั้น
ก็ได้ อย่างสมิงมะกะทุ หรือจะได้รับแต่งตั้ง
จากพระเจ้าแผ่นดิน ให้ไปกินเมืองก็ได้อย่าง
สมิงนครอินท์ ที่เดิมชื่อ มะสามลุม (ไทย
เรียก มะสะลุม) เมื่อได้รับพระราชทานบำ-
เหน็จรางวัลให้ไปกินเมืองตักกลา ได้ชื่อว่า
สมิงละกนอิน ที่จริงน่าจะเรียกสมิงตักกลา
ตามชื่อเมืองที่ไปครอง อย่าง สมิงมังละกิด ที่

เป็นสามี่ใหม่ ของนางอุณเรือน น้องสาวมะ-
กะโท ฉบับภาษามอญเรียก สมิ้งมอมมะละ
มอมมะละ เป็นชื่อเมืองที่สงสัยจะเป็นชื่อ
เดียวกับที่เราเรียก เมาะลำเลิง คงจะเป็นเจ้า
เมืองนั้น ส่วนคำ กิด คงจะไปหยิบคำในประ-
โยคติดมาด้วย แต่ที่ยังไม่ได้ครองเมืองใช้สมิง
นำหน้าก็มี ดังที่เรียกอำมาตย์ทึนว่า สมิ้ง-
อมาจทิน (ของเรามีคำ มณิกโรค (มณิก-
โรค คือมณิรัตน์) ต่อท้ายด้วย) เป็นต้น

อันคำ พญา คุณาจะเป็นคำไทย ดังที่ว่า
ชื่อพระราชทานของมะกะโทเป็น พญาวโร
แต่ในภาษามอญก็มีใช้ กล่าวว่าเป็นคำนำหน้า
เจ้านายทั้งชายและหญิง และขุนนางชั้นสูง ดัง
มีชื่อ พญาอู (พระราชบิดาพญาน้อย) พญา
น้อย (มอญเรียกว่า เบี้ยะญี้นัว) พญา-
อายลาว โอรสพระเจ้ารามประเดิด (อนชา
พระเจ้าฟ้ารั่ว) พญาละกอนอิน ก็มีเรียก
และยังมี พญาทะเล ผู้ที่บันทึกเรื่องราว
พระราชถวายพระเจ้าแผ่นดินพม่า คำ พญา ที่ใช้
กับผู้หญิงต้องมีคำอื่นมาประกอบ เช่น เมนาง
พญา หรือ ตะละนางพญาท้าว ดังที่เรียก
พระนางเสจาโป (พม่าเรียก ชินชอบู)
กษัตริย์ผู้หญิงของมอญ

คำ พญา บางที่ยังไม่ถือว่าเป็นยศสูง
เพราะยังเติม สมิ้ง เข้าไปข้างหน้าอีกก็มี เช่น
เรียก สมิ้งพญาละกอนอิน คำเรียกชื่อเทพ

ทั้งหลายก็มักใช้ สมิ้ง นำหน้า สมิ้ง ในที่นี้จึง
เทียบเท่ากับคำ พระ ดังเรียกว่า สมิ้งตงัว
(ออกเสียงเสมียนจูว คือ พระอาทิตย์) สมิ้ง-
อิน (เสมียนอิน คือ พระอินทร์) สมิ้งเยม
(เสมียนเยม คือ พระยายม) สมิ้งเพริม
(เสมียนเพริม คือ พระพรหม)

คำมอญ - ไทย - ไทยใหญ่

คำนำหน้าชื่อผู้ชายมอญตามที่เห็นใน
ราชาริราช นอกจาก มะ สมิ้ง พญา ดังกล่าว
แล้ว ก็ยังมีคำ จาว พอ และ มัง ดังชื่อ
จาวจิบ จาวโอ จาวรามประเดิด จาวเสน
เมิง จาวอายประสาท จาวอายกำกอง
(เราเรียกเจ้าชีพ เจ้าอาว เจ้ารามประเดิด เจ้า
แสนเมืองมิง เจ้าอายประสาท และเจ้าอาย
กำกอง) ส่วนคำ พอ ก็มี พอจำเมิง พอกราย
พอลาวแกนเตี้ย (เราเรียก พ่อขุนเมือง พ่อ
กรายและพ่อลาวแก่นท้าว) และ มัง ก็มี มัง
สุระมณีจักร (ชื่อเดิมของพญาน้อย มีปรา-
กฏแต่ในฉบับของภาษาไทย) มังกายฉวา
มังลังกา มังกานจี

คำทั้งสามนี้สังเกตว่า ไม่ใช่คำภาษามอญ
จาว ดังกล่าวเป็นคำนำหน้าลูกเจ้านาย หรือ
เจ้าแผ่นดิน จึงน่าจะเป็นคำ เจ้า ของไทยมาก
กว่าจะเป็นคำ จาว ภาษามอญที่แปลว่าหลาน
ชั้นหลานปู่ ย่า ตา ยาย และ พอ ก็น่าจะเป็น

คำไทยว่า พ่อ ส่วน มัง เป็นคำภาษาพม่าที่ใช้หน้าหน้าชื่อเจ้านาย พม่าออกเสียง มิน จึงน่าจะคิดว่า เหตุใดชื่อมอญจึงมีคำทั้งสามนี้หน้าหน้า ถ้าอ่านประวัติศาสตร์พม่าตอนเหนือจะเห็นว่าดินแดนพม่าตอนใต้ แถบปากน้ำอิรวดีไม่ได้เป็นของชนเชื้อชาติใดโดยเด็ดขาด แล้วแต่ใครเข้มแข็งกว่าก็ยึดบ้านเมืองนั้นไว้ได้ หากอ่อนแอลงเมื่อใดก็ต้องเปลี่ยนพลำแก่ชนพวกอื่น แต่ใครจะมาเป็นเจ้าเป็นนายก็ตาม ไฟว์บ้านพลเมืองก็ยังอยู่ จึงได้มีคนเชื้อชาติมอญพม่า ไทยใหญ่อยู่ปะปนกัน แต่งงานกัน เจ้านายมอญมีเมียเป็นมอญก็มี ไทยใหญ่ก็มี พม่าก็มี กล่าวไว้เจ้านายทั้งมอญและพม่านิยมมีชายที่เป็นเจ้านายไทยใหญ่ ด้วยเหตุนี้ข้อบรรทัดจึงมีบางส่วนเป็นภาษาไทยใหญ่ คำ จาว คงเป็นคำ เจ้า ที่ใช้นำหน้าชื่อตามแบบไทยใหญ่ และปรากฏว่าบางคน เช่น มังกายฉวากับ มังลังกา คงจะมีมารดาเป็นพม่า จึงได้ใช้ มัง นำหน้าชื่อ แต่ผู้ที่มี มัง นำหน้าชื่อคนอื่น ๆ มีมังสุระมณีจักร กิติ มังลังกาคนที่เคยลูกนางตะปีกับเจ้ารามมะไทย กิติ หาได้มีเชื้อสายทางมารดาเป็นพม่าไม่ นางตะปีมารดามังลังกาเป็นธิดาเจ้ากรุงสุโขทัย แต่ส่วนมารดามังสุระมณีจักร (คือพญาน้อย) ชื่อ มุเตียวก็ไม่ปรากฏว่าเป็นพม่า แต่ที่สำคัญคือชื่อนี้ไม่มีปรากฏในราชาริชาชนบัณฑิภาษามอญ

ส่วนคำ พ่อ ที่น่าจะเป็นคำ พ่อ นั้นเห็นมีแต่แบบแผนของไทยเมืองไทยนี้เท่านั้น พองำเมือง (เราเรียกพ่อขุนเมือง) เป็นบุตรมุขีพ (มอญเรียกเบอะจิบ) กับพญาอู่ ส่วนพอลาวแกนเตีย (เราเรียกพ่อลาวแก่นท้าว) เป็นหลานยายของมุกอ (มอญเรียกเบอะกอ) ทั้ง มุกอ มุขีพ เป็นลูกมะสามบุญซึ่งเป็นลูกชายอำมาตย์ผู้หนึ่ง ไม่ปรากฏว่ามารดาเป็นเชื้อชาติอะไร ได้แต่เดาเอาว่าคงเป็นไทยใหญ่หรืออาจเป็นไทยจากทางสุโขทัยก็ได้ จึงตั้งชื่อลูกหลานดังกล่าวแล้วข้างต้น

ประวัติศาสตร์พม่ากล่าวว่าพวกไทยใหญ่ได้อำนาจขึ้นในยุคหนึ่ง ได้ปกครองดินแดนพม่าแต่เหนือจดใต้ ตั้งแต่ก่อนสมัยมะกะโทเรืองอำนาจ จึงมีอิทธิพลอยู่แถบนี้ไม่น้อยในขณะนั้น ข้อบุคคลมากมายหลายคนนอกจากมีคำเจ้า นำหน้าดังกล่าวแล้ว ก็ยังมีชื่อที่ตั้งตามลำดับการเกิดของลูกชายหญิงในสกุล วิธีหนึ่งมีใช้ทั่วไปในหมู่คนไทย ดังที่ปรากฏในหนังสือตราสามดวง แสดงว่าไทยเราก็มียใช้ แต่ปัจจุบันไม่ได้ใช้เคร่งครัดเสียแล้วแม้ในหมู่ชาวไทยใหญ่ในรัฐชานได้ ที่ยังคงใช้อยู่ทุกวันนี้ก็มีแต่ในหมู่คนไทยในอัสสัม มีชาวไทยพม่าแก่และคำที่เรียกลูกชายคนที่หนึ่งที่สองไปจนถึงคนที่แปดว่า อ้าย หัง ช้าม ไซ้ โง่ นุ่ก เจ็ด แปด ส่วนลูกสาวคนที่หนึ่งถึงคนที่แปดเรียกว่า เหย

อ อัม ไอ โห่ โอ๊ก เอ็ด อัด (ของ
ไทยเรา ในหนังสือตราสามดวง ฝ่ายชายมี
อ้าย ญี่ สาม ไส จั่ว ลก เจด แปะ เจ้า จ้ง
นิง สอง ส่วนหญิงมี เอ้อย อ้อ อ่อม ไอ
อัว อก เอก แอก เอา อัง)

ถ้านำชื่อคนเท่าที่ปรากฏในราชาริชา
มาพิจารณา จะเห็นชื่อที่บอกลำดับการเกิดทำ
นองเดียวกันนั้นเป็นอันมาก ยังมีชื่อ พญาอาย
ลาว มีลูกชื่อ อายลอง เจ้าอายพญา เจ้าเมือง
เทวมุแล่ง (ตามที่กล่าวไว้ในฉบับภาษาไทย)
เจ้าอายกำกอง สมิงอายพะตาย สมิงอายสืบ
อายเทียบกับคำ อ้าย ซึ่งเป็นคำเรียกลูกชายคน
ที่หนึ่งของสกุล ยังมีชื่อ ญี่จัน ญี่กองสิน
ญี่คำกอง คำ ญี่ ก็เทียบเท่ากับ หัง (หรือ ยี่
ของเรา) อันเป็นคำนำหน้าชื่อลูกชายคนที่สอง
ส่วนที่มี สาม นำหน้า แสดงว่าเป็นลูกชายคน
ที่สาม ก็มีชื่อ มะสาม มะสามบุญ มะสามลุม
(ชื่อตัวของสมิงนครอิน ราชาริชาฉบับภาษาไทยเรียก มะสะลุม) สมิงสามเหล็ก สมิง
สามทราย ส่วนชื่อเล็กพัว นำสงสัยว่า เล็ก
จะเป็นคำเดียวกับ ลก หรือ นก อันเป็นคำนำ
หน้าชื่อลูกชายคนที่หก (พม่าเรียกผู้ว่า ลก
พยา) และ อุเลว (มอญออกเสียง อุเล่อ)
อุ อาจจะเป็นคำเดียวกับ โง่ หรือ โว ที่เป็นคำ
นำหน้าชื่อลูกชายคนที่ห้าก็เป็นได้

นอกจากจะมีชื่อผู้ชายมอญที่มีคำนำหน้า

บอกลำดับการเกิดของลูกชายเป็น อาย ญี่ สาม
ดังกล่าวแล้ว ก็ยังมีชื่อผู้หญิง ที่มีคำนำหน้า
บอกลำดับการเกิดของลูกสาว ตามที่เทียบคำ
บอกลำดับการเกิดในภาษาพม่าแก่ไว้ให้เห็น
ข้างต้น

ชื่อดังกล่าวได้แก่ชื่อเบอะ อีเกด (มาร
ดา อะชะมะมอญ) อี เป็นคำนำหน้าชื่อลูก
สาวคนที่สองของสกุล ชื่อที่มี อำ นำหน้าได้แก่
ชื่อ นางอำเปะ (เรียก อำเปะ ก็มี อำเปอ
ก็มี) นางอำกอง นางอำเตียว นางอำนอ
เหล่านี้ อำ น่าจะเป็นคำเดียวกับ อาม อัน
เป็นคำนำหน้าชื่อลูกสาวคนที่สาม ที่น่าสงสัย
ว่าชื่อนั้น ๆ จะเป็นคำบอกลำดับการเกิดอีก
ก็คือชื่อ ตละสะเจียงจาวเอด กับตละสะเจียง-
จาวโอ หรือชื่อ เมนางโอ๊กญญา คำ เอด
กิดี โอ กิดี อาจเป็นคำนำหน้าชื่อบอกว่าเป็น
ลูกสาวคนที่เจ็ด กับคนที่ห้าตามลำดับ เพราะ
เทียบได้กับภาษาพม่าที่ใช้ เอ็ด กับ โห่ และ
ของไทยเราตามที่ปรากฏในหนังสือตราสามดวง
ใช้ เอก กับ อัว ชื่อนางอุเร็น หรือที่เราเรียก
นางอุ่นเร็นนั้น อู อาจจะเป็นคำบอกลำดับ
การเกิดลูกสาวคนที่ห้าเช่นเดียวกับ โอ ที่กล่าว
ข้างต้นก็เป็นได้ (ถ้าไม่ใช่ว่ามอญนำคำ อุ-
เร็น มาออกเสียงเพี้ยนไป) ทั้งนี้เพราะ อู
ไม่มีความหมายในภาษามอญ

คำนำหน้าชื่อสตรี เท่าที่ปรากฏใน

หนังสือราชาธิราช มีใช้หลายอย่างต่าง ๆ กัน ที่ใช้กันทั่วไป คือ มิ เช่นชื่อ มิฉาน มิฉนิก (ออกเสียงมิมะเนจ หรือ มะโนจ) มิ เป็น คำภาษามอญ แปลว่า แม่ คู่กับคำ มะ (ออกเสียงเมียะ) แปลว่าพ่อ ใช้หน้าหน้าชื่อผู้ชายทั่วไป ในฉบับภาษาไทยมีคำ เมีย กับ มุ อีกด้วย ทั้งที่เราเรียก มิฉนิก ว่า เมียฉนิก และยังมีเมียสคงมอก เมียซุนเกรือ คำ เมีย ไม่มีในภาษามอญ เชื่อว่าน่าจะเป็นคำ เปี้ย (หรือ บุ้ย) ที่แปลว่า อี ถือเป็นคำไม่สุภาพ มักใช้เรียกเด็กเพื่อให้ฟังน่าเกลียด ผีจะได้ไม่เอาตัวไป ส่วน มุ ทั้งที่มีชื่อ มุเคียว มุกอ มุชีพ มุนะ นั้น ภาษามอญใช้ เบอะ เป็น เบอะเคีย เบอะกอ เบอะจิบ และเบอะนะ เบอะนะ ผู้คนภายหลังเรียกกันว่ามหาเทวี หาใช่คือพระเจ้าอยู่ดั่งที่กล่าวไว้ในฉบับภาษาไทยไม่ พระเจ้าอยู่เรียกพญาอู ไม่มีชื่อเดิม คำ เบอะ เป็นคำแสดงเพศหญิง มักใช้กับสัตว์ เช่น เกลิจเบอะ คือ หมูตัวเมีย ถ้านำหน้าคำใด ก็หมายความว่าคำนั้นใหญ่และสำคัญ เช่น เบอะตัว เบอะจาง คือนิ้วหัวแม่มือแม่เท้า เบอะโน่น คือตำแหน่งใหญ่ หมายถึงราชินีผู้ยิ่งใหญ่ ผู้มีความสำคัญแห่งวัง การที่ใช้ เบอะ นำหน้าชื่อย่อมแสดงว่ามีใช้หญิงสามัญ แม้ว่าอาจจะมิได้มีเชื้อสายเป็นเจ้าก็ตาม เช่น เบอะกอ (ลูกสาวมะสามบุญ) ต่อมาเมื่อได้เป็นพระสนม

ก็ได้เป็น นางอำนอ ครั้นเป็นที่โปรดปรานยิ่งขึ้นก็ได้เลื่อนเป็น มหาฉนิกเทวี

คำ นาง ก็เป็นคำนำหน้าชื่อสตรีอีกอย่างหนึ่ง นอกจากที่กล่าวแล้ว ซึ่งจะเห็นนำหน้าชื่อผู้หญิงมากมายหลายคน ทั้งที่เป็นผู้มีเชื้อสายเจ้าก็มี คือ นางละปี (หรือ ตะปี หรือ ป่าปี) ธิดาเจ้ากรุงสุโขทัย มเหสีเจ้าแสนเมืองมิ่ง ที่เป็นพระสนมก็มีได้แก่ นางอำนอ ข้างต้น ที่เป็นกนธรรมดาก็มี คือ นางอุ่นเรือน ที่ใช้ เม-นาง ก็มี เช่น เมนางสินทยา เป็นธิดาพระเจ้าฟ้ารั่ว เมนางชัวดา ธิดาพระร่วง ที่ใช้ เมเห็นมีแต่ชื่อ เมปลัว ภรรยาคนหนึ่งของพระตะบะ นอกจากนั้นยังใช้ ตละ นำหน้า เม แสดงการยกย่องเป็น ตละเม ได้แก่ชื่อ ตละเมเตีย ตละเมชอย (เราเรียก ตละแม่ทั่วกับตละแม่ศรี) และยังมี ตละเจ้า ได้แก่ชื่อ ตละเจ้าเปฟ้า (มอญเรียก ตละจาวเปรเฟีย พม่าเรียก ขอเปยฉันตา ขอ คือ เจ้า พม่าออกเสียง จ เป็น ข)

คำ นาง เมนาง เม และ จาว เห็นจะเป็นคำภาษาอื่นไปไม่ได้ นอกจากภาษาไทย ไม่ใช่ไทยเราก็คงเป็นไทยใหญ่ ถ้าหากคำเหล่านี้จะเป็นคำภาษาไทยใหญ่ ไม่น่าจะเป็นเรื่องแปลกนัก ทั้งนี้เพราะไทยใหญ่กับมอญพมามีความสัมพันธ์กัน ชาวพม่าและไทยใหญ่นิยน์ว่า บิดามะกะไทคือ ชาวไทยใหญ่ ส่วนมารดา

เป็นมอญมีถิ่นฐานอยู่ที่เมืองวาน บ้านเกิดของ มะกะโท และดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า เมื่อ ก่อนมะกะโทจะเรืองอำนาจ ชาวไทยใหญ่ได้ กรองดินแดนพม่าแต่เหนือจดใต้ ชาวไทยใหญ่ คงจะมีถิ่นฐานอยู่แถบนั้นเป็นจำนวนไม่น้อย แต่ส่วนไทยเรานั้นไม่มีเรื่องราวปรากฏชัด ถ้า จะมีก็เห็นจะเป็นไพร่พลจำนวนร้อยละ (ใน มอญว่า ไพร่ ๑๐๐ กว่า นายข้าง ๓๐ แต่ของ ไทยว่า ไพร่ไทย ๑๐๐ ตำรวจวังอีก ๗๐) ที่ ติดตามมะกะโทกับนางเทพสุตาไปยังเมืองมอญ ค่าย จะเป็นไปได้หรือไม่ที่คำ เมนาง ก็ตาม เม (คือแม่) ก็ตาม หรือ พ่อ (คือพ่อ) ที่นำหน้าชื่อผู้ชายดังกล่าวไว้ข้างต้น อันเป็น คำที่ใช้หน้าหน้าชื่อเฉพาะชื่อคนไทยเราเท่านั้น ไม่มีในภาษาไทยใหญ่ จะได้มาเพราะคนไทย จำนวนดังกล่าวนั้น หรือจะมีอิทธิพลอื่นใดอีก ที่มีได้มีกล่าวถึงไว้ในประวัติศาสตร์ ทำให้มี คำเหล่านั้นติดอยู่หน้าชื่อบุคคลในพงศาวดาร มอญ

ชื่อเมืองมอญ

ก่อนจะกล่าวถึงเรื่องชื่อเชื้อชาติอื่นภาษา อื่นต่อไป น่าจะได้กล่าวถึงชื่อที่บันทึกไว้ใน ราชาราชฉบับภาษามอญไว้บ้าง เพราะว่ามี ชื่อหลายชื่อที่ชวนกันว่าควรจะอ่านออกเสียง อย่างไร ทั้งนี้เพราะเขียนตามอักษรวิธีไทย คำบางคำอาจออกเสียงได้สองอย่างดังชื่อ สมิง

ชีพราย ควรจะออกเสียงว่า ชี-พราย หรือ ชีพ-ราย ถ้าดูตามฉบับภาษามอญก็จะเห็นว่า เขียนไว้ว่า สมิงชีบพราย ฉะนั้นจะออกเสียง ชี-พราย หรือ ชีพ-ราย ก็เป็นอันไม่ตรง ตามเสียงที่มอญบันทึกไว้ ชี-พราย อาจใกล้เคียงมากกว่า ชีพ-ราย

ชื่อเมืองที่เขียนว่า ทรางทวย ก็เป็น ปัญหาทำนองเดียวกันว่าควรจะออกเสียง ทะ-รางทวย หรือ ชางทวย เพราะ ทร ในภาษา ไทยออกเสียงได้สองอย่าง ถ้าดูจากที่พม่าและ มอญออกเสียง อาจช่วยกำหนดเสียงได้ง่ายขึ้น คือ มอญออกเสียง แซ่งทัว (เขียน สขงทัว แปลตามตัวว่า ดาบ (ที่เราเรียก พระแสง) กับ ไถ มอญคงเขียนตามเสียงมากกว่าเขียน ตามความหมาย) พม่าออกเสียง ซันเดว (เขียน เป็นอังกฤษตามที่เห็นในแผนที่เป็น Sando-way เชื่อว่า เขียนเป็นคำพม่าว่า จนเทว) ฉะนั้นชื่อเมืองนี้อันเป็นเมืองสำคัญเทียบเท่ากับ เมืองหลวงของแคว้นยะไข่ จึงควรออกเสียง ตามที่เขียนไว้ว่า ทรางทวย เป็น ชางทวย ไม่ใช่ ทะรางทวย

ชื่อที่เป็นปัญหาในการอ่านอีกก็คือชื่อเรือ ต่าง ๆ ตอนที่พระเจ้าราชาธิราชยกทัพเรือ กล่าวไว้ในราชาราชฉบับภาษาไทยว่า มีเรือ ฉลากบาง หุ้มเหล็ก ๓๐๐ ลำ เรือ ลายเล หุ้มทองแดง ๕๐๐ ลำ กับเรือลายคา เล่หยัก

๕๐๐ ลำ คำที่เป็นปัญหา คือ ฉลากบาง กับ เลห์ยัก ว่าจะอ่าน ฉลาก-บาง หรือ ฉลา-กบาง กับ เลห์-ยัก หรือ เล-หยัก คำ ฉลากบาง พอรู้แน่ก็คือ ฉลา-กบาง กุบาง แปลว่า เรือ ฉลา บางแห่งเขียน ซลา ออกเสียง เจียะเลี่ย เป็นชื่อเรือขุดแบบหนึ่ง ทำนองเดียวกับเรือชะล่าของเรา จนน่าสงสัย ว่าจะเป็นคำเดียวกัน ส่วน เลห์ยัก หรือ เลห์-ยัก ยังเป็นปัญหา เพราะในฉบับภาษามอญไม่ได้เรียกชื่อเรือทั้ง ๒ ประเภทนี้ไว้ บอกแต่ว่า เรือ ๕๐๐ ลำประเภทแรกที่เราเขียนว่า เรือ ลายเลนนั้น เป็นเรือที่แกะสลักวิจิตรพิสดาร ลาย บางทีจะเป็นคำไทยและเล เป็นคำพม่าว่าเหุด ที่แปลว่า เรือ รวมแล้วหมายความว่า เรือที่มีลวดลายก็เป็นได้ ส่วนเรือ ๕๐๐ ลำประเภทหลัง ที่เรียก ลายคาเลห์ยัก นั้น อาจลองสันนิษฐานดูได้ว่า ลายคา อาจเป็นคำ หลาวเกีย ที่มอญกล่าวว่า เป็นเรือหลวงของพม่าซึ่งทำเรือประดับประดาสวยงาม พม่าเรียก หลอเกีย เราเรียก เหลลาคา เลห์ อาจเป็น เหุด ของพม่าที่แปลว่าเรือดังกล่าวยังต้น ถ้าเป็นเช่นนั้น ก็ควรอ่าน เลห์-ยัก และยิ่งถ้าพิจารณา คำอธิบายว่า เรือประเภทนี้แกะเป็นรูปยักษ์ ก็น่าออกเสียงเรือนี้ว่า ลายคาเลห์-ยัก มากกว่า เล-หยัก แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังเป็นเพียงการสันนิษฐานเท่านั้นสำหรับคำนี้

ยังมีชื่ออื่น ๆ ที่ราชาธิราชภาษาไทยไม่ตรงกับฉบับภาษามอญอีกมากมายหลายชื่อ ส่วนมากจะเห็นว่าออกเสียงตามรูปเขียน ไม่ได้ ออกเสียงตามการออกเสียงของเจ้าของภาษา แต่บางแห่งก็เข้าใจผิด ชื่อเดียวกลายเป็น ๒ ชื่อ เช่น ชื่อเมืองเตวมุแล่งที่เจ้าอ้ายพญาครองอยู่ เมื่อเจ้าอ้ายพญาถูกฆ่าตาย อำมาตย์ทินยิดเมืองเตวมุแล่งได้ กียกมาตีเมืองเตวประสรวย เจ้าเมืองเตวประสรวยตกใจกลัวก็อพยพครัวหนีเข้าป่าไป กองทัพอำมาตย์ทินยกไปก็ได้เมืองโดยง่าย ที่ปรากฏในฉบับภาษามอญ มีกล่าวแต่เมือง เตอปซัว (แปลได้ว่า ภูเขาเหล็ก) อันเป็นเมืองที่เจ้าอ้ายพญาครองอยู่ ส่วนเมืองเตวมุแล่ง ตลอดจนเรื่องราวอื่น ๆ ไม่มีบันทึกไว้

ชื่อ มะกราน ที่ครองเมืองกราน อันเป็นผู้ที่มะตะลุมไปตัดหัวเอามาถวายพระเจ้าราชาธิราชได้นั้น เขียนภาษามอญเป็น มกราง ออกเสียง เมียะกรายน (ง สะกดในลักษณะนี้ออกเสียงคล้าย ย สะกดในแม่เกย แต่เสียงขึ้นจมูกอย่าง ญ) ชื่อนี้เราคงออกเสียงตามเหตุได้ยิน ไม่ใช่ตามตัวหนังสือ แต่ มะกรานหรือมกรานนั้นครองเมืองขมาง ไม่ใช่เมืองกรานดังกล่าวไว้ในฉบับภาษาไทย

สมิงสามปราบ กลายเป็นสมิงสามผลัด ในไทย และชื่อที่เรียกเป็นไทยว่า สมิงอผาง

มอญก็ออกเสียง งอควัง ส่วนชื่อพม่าก็มีที่เรา
เรียกเสียใหม่ ซึ่งไม่ตรงทั้งพม่าทั้งมอญ คือ
ฉนยัคพม่าเจ้าเมืองสะโตง ชื่อนี้มอญเขียนว่า
มมฺยาค ซึ่งคงจะเขียนตามเสียงของพม่า ฉะนั้น
ไม่ว่าจะออกเสียงตามมอญหรือพม่า ก็ไม่น่า
จะกลายเป็น ฉนยัคไปได้

ชื่อทั้งหลายในราชาราชที่ฟังคล้ายชื่อ
ไทย ๆ มีเป็นอันมาก ไม่ทราบว่าเป็นคำไทย
ที่มอญไปออกเสียงแบบมอญ หรือเป็นชื่อมอญ
ที่เรามาออกเสียงให้ฟังเป็นไทย ๆ จะได้จำได้
ง่าย แปลก็ออก เช่นมีชื่อบุญตากเป็นลูกนาง
มุเตียว ชื่อนี้มอญเขียนและออกเสียงว่า บุนถ่า

ชื่อพญาน้อย มอญเขียนพญานัว มะเบ็ดน้อย
ก็เช่นกัน เขาเขียน มเปคินัว ตละแม่ท้าว พ่อ
ลาวแก่นท้าว เขาออกเสียง ตละเมเตีย
(ที่เขียน เทีย ออกเสียงเป็นทาว ก็มี) กับ
พอเลี้ยเกนเตีย สมิงพ่อเพชร เขาออกเสียง
โปเป็ด (โปล์ คือ พละ หมายถึงกองทัพบ่
เป็ด คือเพชร) มอญเขียน สุมิงมรุ เราก็มา
เรียกเสียว่า สมิงมราหู สมิงพระราม ก็เช่น
กัน มอญเรียก เรียะเรม เขียน ธรรม

สรุปได้ว่า ชื่อพม่ารามัญที่เรียกแล้วฟัง
แปลกคงเป็นเพราะเราเรียกตามเสียงมอญบ้าง
พม่าบ้าง เรียกตามฉันทน์ของเราบ้าง

